

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE YENİ REKABET ALANI OLARAK ARKTİK

*Esra VARDAR TUTAN

*Seçkin ARPALIER

Özet

Klasik teorilere göre buzullarla kaplı olmasından dolayı “ulaşılabilir” olarak tanımlanan Arktik Bölgesi, küresel ısınma ile birlikte “ulaşılabilir” hale gelmiş ve yeni jeostratejik ve jeopolitik rekabetin odak noktası olmuştur. Bu yönüyle Arktik Bölgesi literatürde “Yeni Büyük Oyun”, “Büyük Kutup Oyunu”, “Yeni Soğuk Savaş” ve “Büyük Arktik Satranç Tahtası” gibi isimlerle anılmaya başlamıştır. Hiç bir devlete ait olmayan bu bölgede hidrokarbon enerji kaynaklarının yoğunluğu ve buzulların erimesi ile birlikte daha uzun dönemlerde kullanılabilen ve kısalan deniz ticareti yolları Arktik Bölgesi’ne yönelik ilginin artmasındaki en önemli etkenlerdir. Küresel ısınmanın doğrudan etkilediği konjonktürde, Arktik’e kıyıdaş olan devletlerin yanı sıra bölge dışı aktörlerin de katılımıyla yeni bir rekabet alanının oluştuğu ifade edilebilir. Bu sebepten dolayı Arktik Bölgesi’ne yönelik yeni bir jeostratejik model ve jeopolitik söylem gereksinimi doğmuştur. Bu çalışmada, devletlerin yeni rekabet alanı olan Arktik Bölgesi’ne yönelik yürüttükleri politikalar analiz edilmiştir. Arktik Bölgesi’nin kısa vadede uluslararası ilişkilerde meydana gelebilecek radikal değişikliklerin odağında olacağı savunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arktik, Küresel Isınma, Jeopolitik, Ticaret Yolları, Uluslararası İlişkiler.

Abstract

According to the classical theories, the Arctic Region, being defined as “inaccessible” due to the glacial coverage of the region, has become “accessible” and the focal point of the new geostrategic and geopolitical competition, along with global warming. Against this background, the Arctic Region has started to be mentioned in the literature with names such as “New Great Game”, “Great Pole Game”, “New Cold War” and “Great Arctic Chess Board”. While it does not belong to any state, the intensity of hydrocarbon energy sources in this region, and with the melting of the glaciers, the shortening of the trade routes that can be used for longer periods are the most important factors in increasing interest about the Arctic Region. In the conjuncture, which is directly affected by global warming, it can be stated that a new field of competition is formed with the participation of non-regional actors as well as the states that are on the shores of the Arctic. For this reason, the need for a new geostrategic model and geopolitical discourse for the Arctic Region has emerged. This study has analyzed the policies of the states towards the new competition area of the Arctic Region. It has been defended that the Arctic Region will be the focus of radical changes in international relations in the short term.

Key Words: Arctic, Global Warming, Geopolitics, Trade Routes, International Relations.

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, esravardarr@gmail.com.

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, seckin.arpalier@gmail.com.

Giriş

Arktik kelimesinin kökeni Antik Yunanca'da “ayı” anlamına gelen “arktikos” kelimesinden gelmekle beraber Türkçe diline Fransızcadaki “arctique” kelimesinden geçmiştir.¹ Klasik teorilere göre “ulaşılabilir” kabul edilen Arktik Bölgesi, küresel ısınma ile beraber “ulaşılabilir” hale gelmiş ve uluslararası alanda yeni jeostratejik ve jeopolitik rekabetin odak noktası haline gelmiştir. Bu rekabet alanı, sadece Arktik Bölgesi'nde bulunan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya Federasyonu (RF), Danimarka (Grönland ve Fareo Adaları), Kanada, Norveç, Finlandiya, İsveç ve İzlanda devletleri arasında değil; başta Çin olmak üzere Hindistan, Japonya, Güney Kore ve bazı Avrupa Birliği (AB) üyesi devletler gibi bölge dışı aktörlerin de katılımıyla genişlemiştir. Arktik Bölgesi'ne yönelik ilginin artmasındaki temel sebepler ise potansiyel hidrokarbon enerji kaynaklarının yoğunluğu ve küresel ısınma ile beraber daha uzun süre kullanılabilen ve klasik ticaret yollarına göre çok daha kısa olan yeni ticaret yollarının ortaya çıkmasıdır.

22

Uluslararası sistemde artan ilgi, bölgede yeni sorunları beraberine getirirse de Arktik Bölgesi hâlihazırda geçmişten günümüze çözülemeyen bir takım sorunlara ev sahipliği yapmaktadır. Arktik'e kıyıdaş devletler arasındaki uluslararası sularda geçiş, deniz sınırları, toprak, münhasır ekonomik bölgede paylaşım ve kıta sahanlığı sorunları gibi sorunlar dönem dönem gerginliğe sebep olmaktadır. Bu sorunların yaşanmasında bölgenin uluslararası hukuki statüsünü belirleyen uluslararası bir anlaşmanın olmaması temel sebeplerdendir. Yeni kaynakların keşfi ve yeni ticaret yollarının açılması ile beraber bölge sorunları daha farklı bir boyuta taşınmıştır. Zira her iki faktörde yeni aktörlerin bölgedeki güç mücadelesine katılmasına neden olmuştur. Örneğin bölgede özellikle RF ve ABD gibi güçlerin hak iddiaları ile ilgili mücadeleleri sürerken Çin gibi bölge dışı bir aktörün RF ile bölgede işbirliği geliştirmesi, bölgeyi yeni bir rekabet alanına dönüştürmüştür.

¹ “Arktik Kelimesi”, **Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri**, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=at%C4%B1k>, 12 Kasım 2019.

Bu bağlamda çalışmamızda, Arktik Bölgesi'ne yönelik artan ilginin sebepleri olan enerji kaynakları ve ticaret yolları ile ilgili analizlerin yanı sıra bölge ve bölge-dışı devletlerin bölgeye yönelik politikaları analiz edilecektir. “Yeni Büyük Oyun”, “Büyük Kutup Oyunu”, “Yeni Soğuk Savaş” ve “Büyük Arktik Satranç Tahtası” gibi isimlerle literatürde anılmaya başlayan güç mücadelesinin bölgeyi yeni bir rekabet alanı haline getirdiğini savunan çalışmamızda bu durumun Arktik Bölgesi'ne yönelik yeni bir jeostratejik model ve jeopolitik söylem gereksinimini beraberinde getirdiği savunulmaktadır.

1. Tarihsel Bağlamda Arktik Bölgesi

9 Şubat 1920 tarihinde 46 devlet tarafından imzalanan Svalbard Antlaşması, Arktik hakkında tarihte imzalanmış ilk Antlaşma olarak kabul edilmektedir. Söz konusu Antlaşma ile bölge silahsızlandırılmış ve taraf olan devletlerin vatandaşlarına eşit haklar verilmiştir.² Norveç'in takımadalar ve karasuları üzerinde tam egemenlik hakkı bulunmakla birlikte Antlaşma'ya taraf olan devletlerin vatandaşlarına Svalbard Takımadalar'ına; karasularına, fiyortlarına ve limanlarına giriş, adalarda oturma, balıkçılık, avlanma, denizcilik ve madencilik ile ilgili hakların edinilmesi ve kullanımı hakkı verilmiştir.³

Soğuk Savaş Dönemi'nde Arktik büyük ölçüde silahlandırılmış ve dönem boyunca politik açıdan hassas bir bölge oluşmuştur. Daha geniş bir ifade ile belirtirsek Soğuk Savaş Dönemi'nde ABD ile Danimarka arasında yapılan anlaşmayla Danimarka, 1959 yılında ABD'nin Grönland Adası'na nükleer üs kurmasına izin vermiştir. “Buz Solucanı Projesi” olarak adlandırılan bu proje 1967'de durdurulmuş ve nükleer reaktörler kaldırılmıştır. Ancak her türlü zehirli atığın bölgede bırakıldığı iddia edilmekte olup bu oluşumun ileride buzulların erimesiyle daha büyük bir tehlike oluşturacağı savunulmaktadır. Arktik Bölgesi'nin Faroe Adaları'nda bulunan NATO üsündeki navigasyon ve radar sistemleriyle Soğuk Savaş Dönemi'nde takibi yapılmıştır. SSCB ise Arktik buzul örtüsünün altına gizlenmiş denizaltı sistemi ile

² “Treaty between Norway, The United States of America, Denmark, France, Italy, Japan, the Netherlands, Great Britain and Ireland and the British overseas Dominions and Sweden concerning Spitsbergen signed in Paris 9th February 1920”, **The Svalbard Treaty (1920)**, (Çevrimiçi) http://library.arcticportal.org/1909/1/The_Svalbard_Treaty_9ssFy.pdf , 09 Şubat 1920.

³ **A.g.e.**

“ikinci vuruş yeteneği” (second strike capability) açısından önemli bir güç elde etmiştir.⁴

Arktik konusunda hak iddia eden devletler arasında 10 Aralık 1982’de Venezüella’nın başkenti Caracas’ta Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) imzalanmıştır. 16 Kasım 1994’te yürürlüğe giren BMDHS, Arktik Bölgesi’ndeki problemlerin çözümü ve sınırlarının belirlenmesinde en önemli uluslararası düzenleme olarak tesis edilmiştir.⁵ Bu sözleşme günümüze değin 150 devlet tarafından onaylanmıştır. ABD ise sözleşmeyi imzalamasına rağmen Senato tarafından onaylanmaması sebebiyle sözleşmeye taraf olmayan tek Arktik devletidir.⁶

Sözleşmede karasuları, kıta sahanlığı, açık denizlerin serbestliği, bölge ve münhasır ekonomik bölge (MEB) gibi uluslararası deniz hukuku kavramları kullanılmıştır. İhtilafalarda temel hukuki metin olarak bu sözleşme dikkate alınmaktadır.

BMDHS’nin yanı sıra Arktik’te meydana gelen hukuki ve siyasi problemlerin çözümünde önemli bir rol üstlenen diğer bir oluşum da Arktik Konseyi olmuştur. Ottawa Deklarasyonu ile 1996 yılında kurulan bu uluslararası örgüt, 8 Arktik devlet olan ABD, RF, Danimarka (Grönland ve Fareo Adaları), Kanada, Norveç, Finlandiya, İsveç ve İzlanda arasında hükümetler arası işbirliğini içermektedir. Fakat ne BMDHS ne de Arktik Konseyi, Antarktika üzerinde uzlaşılan konular ve Güney Kutbu’nun açık statüsüyle karşılaştırıldığında beklenen çözümleri karşılayamamıştır. Konsey, 11 Mayıs 2017’deki toplantısını Alaska’nın Fairbanks kentinde gerçekleştirmiş ve toplantı “Fairbanks Deklarasyonu”nun kabulü ile sonuçlanmıştır. İki yılda bir gerçekleştirilen toplantılarda bölgedeki sorunlarının diyalog yoluyla çözülmesi ve bilimsel işbirliğinin geliştirilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Her ne kadar

⁴ “Buzların eridiği Grönland’daki gizli Amerikan üssünden toksik felaket yayılacak”, **Sputnik**, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknews.com/cevre/201712251031548437-buzlar-eridi-gronland-gizli-amerikan-ussu-toksit-felaket-yayacak/>, 25 Aralık 2017.

⁵ Kamuran Reçber, **Uluslararası Hukuk**, Dora Yayınları, 3. Baskı, Bursa, 2018, s. 475.

⁶ Nihat Yılmaz, Ali Çiftçi, “Arktika Bölgesi’nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırmalı Değerlendirmesi”, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 31, Güz, 2013, s. 8.

bu tür toplantılarda benzer içerikli mesajlar verilse de özellikle son yıllarda kıyıdaş devletlerin bölge üzerinde hak iddia etmeleri ve askeri varlıklarını arttırma girişimleri Arktik Bölgesi'nde jeopolitik bir rekabetin olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.⁷ Nisan 2019'da Finlandiya'da gerçekleştirilen son toplantıda ise ABD, RF'nin Arktik'teki faaliyetlerini sert bir şekilde eleştirmiş, Çin'in de bölgede nüfuzunu saldırgan bir şekilde genişletmekle suçlamıştır. ABD adına Dışişleri Bakanı Mike Pompeo'nun toplantıya katılması, Arktik'teki rekabetin giderek artacağına da önemli bir göstergesi olmuştur.⁸

2. Arktik Bölgesi'nde Son Gelişmeler: Küresel İklim Değişikliğinin Etkileri

Arktik Bölgesi, küresel iklim değişikliğinin etkisini yeryüzündeki diğer bölgelerden daha fazla hissetmektedir. Küresel ortalamanın neredeyse iki katı bir hızla ısındığı söylenen bölgede, iklim değişiklikleri genel doğal ve politik durumun değişmesinin en önemli faktörlerinden birini temsil etmektedir.⁹

Arktik buz örtüsünün, 1958'den beri yaz sonunda ortalama kalınlığının yaklaşık üçte ikisini kaybettiği bilinmekle beraber bugün buz örtüsünün % 70'i, bilim adamlarının mevsimsel buz dediği tek bir yıl içinde oluşan ve eriyen buzdan oluşmaktadır.¹⁰ Son araştırmalara göre Kuzey Kutbu'ndaki ortalama sıcaklıkların yılda iki ila üç santigrat derece artmakta olduğu ve deniz buz örtüsünün giderek azaldığı belirtilmiştir. Eldeki verilerle yapılan son tahminlere göre Arktik Bölgesi'nin önümüzdeki 20 yılın yaz mevsiminde deniz buzundan tamamen arınmış olması; kış mevsiminde oluşan deniz buzunun ise günümüzdekinden daha ince, kırılğan ve hareketli olması beklenmektedir.

¹¹ Arktik Bölgesi'ne etki eden küresel ısınma, kuzey ve orta enlemler arasında var olan

⁷ Elnur İsmayıl, "Kuzey Kutup Bölgesi'nde Jeopolitik Rekabet ve Güçler Dengesi", **Bilgesam**, (Çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/incele/4664/-kuzey-kutup-bolgesi-nde-jeopolitik-rekabet-ve-gucler-dengesi/#.Xb9bL5ozZPY>, 07 Ağustos 2017.

⁸ Neil Shea, "Yeni Soğuk Savaş", **National Geographic Türkiye**, (Çevrimiçi) http://www.nationalgeographic.com.tr/makale/eylul_2019/yeni-soguk-savas/4028, 10 Eylül 2019.

⁹ "Arctic Climate Change", **WWFARCTIC**, (Çevrimiçi) <https://arcticwwf.org/work/climate/>, 11 Aralık 2019.

¹⁰ Carol Rasmussen, "With Thick Ice Gone, Arctic Sea Ice Changes More Slowly", **NASA Jet Propulsion Laboratory California Institute of Technology**, <https://www.jpl.nasa.gov/news/news.php?feature=7258>, 11 Ekim 2019.

¹¹ "Arctic Sea Ice News & Analysis", **National Snow & Ice Data Center – NSIDC**, (Çevrimiçi) <http://nsidc.org/arcticseaicenews/> 29 Kasım 2019.

sıcaklık farkının azalmasına; şiddetli soğuk hava ve uzun süren sıcaklıklara sebep olmaktadır.¹² Ayrıca ısınmanın deniz seviyesini arttırdığı bölgenin, dünyanın en büyük ikinci tatlı su deposunu içerdiği göz önüne alınırsa, 2030 yılına kadar kıyı bölgelerde yaşayan 880 milyon; 2060 yılına kadar ise 1 milyardan fazla insanın sele maruz kalacağı tahmin edilmektedir.¹³

Bölgenin ötesinde küresel ölçekte etkilere sebep olan bu olumsuz değişimler göz ardı edilmemekle beraber küresel iklim değişikliği, Arktik Bölgesi'nin daha ulaşılabilir hale gelmesine ve deniz taşımacılığı, ticari kaynaklar, turizm ve kaynaklara erişim için yeni fırsatların doğmasına da yol açmıştır.¹⁴ Doğal kaynaklar bakımından oldukça zengin olan bu bölgenin daha ulaşılabilir hale gelmesi, bölgeye yönelik ilgiyi büyük oranda arttırmış ve bölgede hak sahibi olan devletlerin enerji faaliyetlerinin artmasına sebep olmuştur.

3. Yeni Jeopolitik Rekabette Enerjinin Rolü

İklim değişikliğine bağlı olarak değişime uğrayan Arktik Bölgesi'nde yapılan ilk çalışmalarda Arktik Okyanusu'nun dibinde yaklaşık 90 milyar varil petrol ve 44 milyar metreküp doğal gazın bulunduğu ve bu enerji kaynaklarının kullanılmayan rezervlerinin yaklaşık %25'ini oluşturduğu keşfedilmiştir.¹⁵ ABD Jeolojik Araştırma Kurumu'nun 2008'de yapmış olduğu bu araştırmalardan sonra keşfedilmemiş hidrokarbon enerji kaynaklarının yoğunluğu, bölgeye yönelik ilgiyi oldukça arttırmıştır. İklim değişikliğine bağlı olarak bölgede eriyen buzlar, bölgede var olan büyük petrol ve gaz rezervlerini daha erişilebilir hale getirmiş ve özellikle de Arktik'e kıyısı olan devletlerin faaliyetlerini arttırmasına sebep olmuştur.

¹² Richard Hodgkins, "What climate change in the Arctic means for the rest of us", **The Conversation**, (Çevrimiçi) <https://theconversation.com/arctic-breakdown-what-climate-change-in-the-far-north-means-for-the-rest-of-us-123309> 26 Eylül 2019.

¹³ **A.g.e.**

¹⁴ "Snow, Water, Ice And Permafrost: Summary for Policy-makers", **Arctic Monitoring & Assessment Programme – AMAP**, (Çevrimiçi) <https://www.amap.no/documents/doc/snow-water-ice-and-permafrost.-summary-for-policy-makers/1532>, 25 Nisan 2017.

¹⁵ "Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle" **U.S. Geological Survey – USGS**, (Çevrimiçi) <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>, 2008.

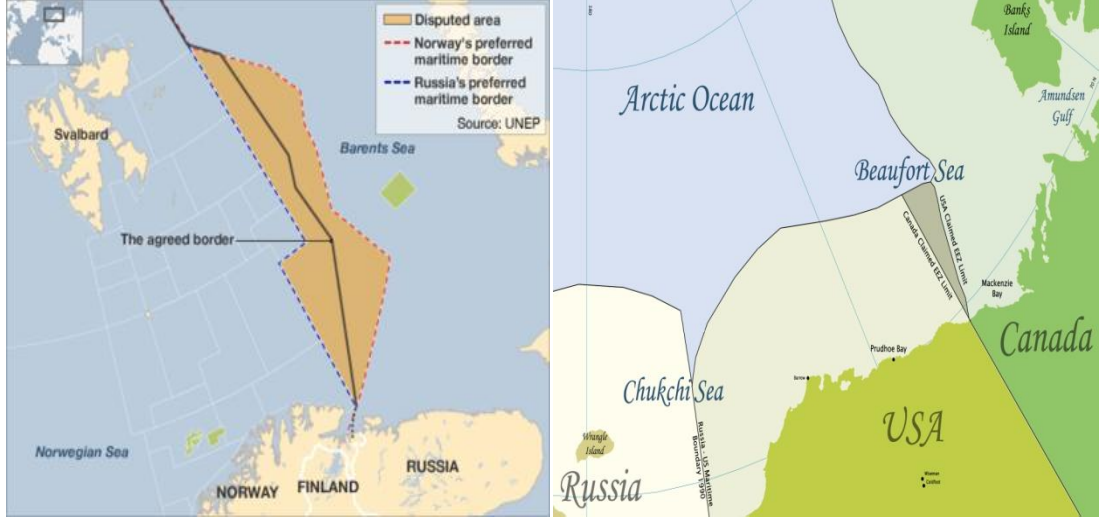
3.1. Tablo: Potansiyel Hidrokarbon Kaynakların Yüzdesel Dağılımı¹⁶

	Petrol (%)	Doğal gaz (%)
RF	41	70
ABD (Alaska)	28	14
Grönland (Danimarka)	18	8
Kanada	9	4
Norveç	4	4

Keşfedilmemiş hidrokarbon kaynaklarının yüzdelik dağılımına bakıldığında Arktik'e kıyası olan tüm devletlerin kendi enerji kaynaklarına sahip oldukları görülmektedir. Bu devletlerin kendi bölgelerinde bulunan petrol ve doğal gaz yatakları bir sorun teşkil etmemekte ve kullanımlarının konusu tartışılmaz bir durum olmakla birlikte, sorun birçok devletin talep ettiği bölgelerin içinde yer alan konulardır.¹⁷ Örneğin ABD ve Kanada arasında Beaufort Denizi; RF ve Norveç arasında da Barents Denizi konusunda yaşanan anlaşmazlıklar bunlardan bazılarıdır. RF ve ABD başta olmak üzere Arktik Beşlisi, bölgede yoğun enerji faaliyetleri yürütürken bu devletler dışında Çin'in de enerji faaliyetleri konusunda bölgeye yöneldiğini söyleyebiliriz.

¹⁶ Heinien, Lassi v.d., "Russian Strategies In The Arctic: Avoiding A New Cold War", **Valdai Discussion Club**, (Çevrimiçi) http://valdaiclub.com/a/reports/russian_strategies_in_the_arctic_avoiding_a_new_cold_war/, 22 Ekim 2014, s.11.

¹⁷ Janko Petrovic, "Geopolitics of Arctic Region", **Belgrad Üniversitesi Politik Bilimler Fakültesi**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sırbistan, 2013, s. 17.

3.1. Harita: Barents Denizi¹⁸**3.2. Harita: Beaufort Denizi¹⁹****3.1. Rusya Federasyonu'nun Arktik Bölgesi'ndeki Enerji Faaliyetleri**

RF'nin Arktik'e yönelik ilgisi 1930'lu yıllarda başlamış, küresel ısınmanın etkilerinin oldukça yoğun hissedildiği bölgede enerji kaynaklarına ulaşmanın kolay ve mümkün hale gelmesiyle bu ilgi giderek artmıştır. Enerji talebinin arttığı ve fosil yakıt arzının azaldığı günümüzde petrol ve doğal gaz endüstrileri, Arktik Bölgesi gibi uç noktalarda yeni rezervler aramaya başlamışlardır.²⁰ Bu konjonktürde Arktik'e kıyaslı bulunan beş aktör arasında tahmini olarak petrol ve doğal gaz kaynaklarının yarısından fazlasını elinde bulunduran ve bölgeye yönelik en fazla ilgiyi gösteren devlet, RF olmuştur.

Arktik'te bulunan kaynakları önemli bir stratejik yatırım olarak gören RF'nin bölgedeki potansiyel rezervleri, yaklaşık 48 milyar varil petrol ve 43 trilyon metreküp doğal gaz olarak tahmin edilmektedir.²¹ Bu tahmini rakamlar, RF'nin petrolünün %14'üne ve gaz rezervlerinin de %40'ına tekabül etmektedir.²² Enerji endüstrisinin

¹⁸ Konstantin Rozhnov, "Norway and Russia 'open up for business' in the Barents sea", **BBC**, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/business-11299024>, 15 Eylül 210.

¹⁹ "Beaufort Sea Dispute", **ArcticEcon Mining, Energy, Territorial Disputes, Climate, and more..**, (Çevrimiçi) <https://arcticecon.wordpress.com/2011/01/10/beaufort-sea-dispute/>, 10 Ocak 2011.

²⁰ Stephanie Pezard v.d., "Maintaining Arctic Cooperation with Russia", **RAND Corporation**, 2017, s. 35.

²¹ Stanislav Pritchkin, "Russia's Untapped Arctic Potential", **Chatham House**, (Çevrimiçi) <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/russia-s-untapped-arctic-potential#>, 29 Ocak 2018.

²² A.g.e.

Rus ekonomisine verdiği önem göz önüne alındığında, Arktik Bölgesi'ndeki potansiyel kaynaklardan istifade etmek, RF'nin sosyal ve ekonomik gelişimi için önemli bir mekanizma olarak görülmektedir. Hatta RF bu potansiyel rezervleri piyasaya sürebilmek için 2015 yılında Paris'te birçok devletin kabul ettiği İklim Antlaşması'na da karşı çıkmaktadır.²³ Bu durum RF'nin 2008'den beri yayımladığı Strateji Belgeleri'nde de ön planda ortaya konmuştur.

2008, 2013, 2014 ve 2017 yıllarında yayımlanan belgelerde Vladimir Putin tarafından "askeri, politik, ekonomik, teknolojik, çevre ve kaynakların güvenliği kapsamında ulusal güvenliğin bir parçası olarak görülen bölgeye yönelik stratejiler geliştirilmiştir.²⁴ Bölgedeki kaynaklara ulaşım, kaynakların kullanımı ve güvenliği esas olmakla beraber Belgeler'de öne çıkan en önemli hususlardan birini uluslararası işbirliği oluşturmaktadır.²⁵ Bu bağlamda RF, Arktik stratejisini belirlerken uluslararası işbirliğini zorunlu kılan ortak projelere de önem vermektedir. RF'nin resmi duruşunu gösteren bir diğer önemli belge de 2030 yılına kadarki bir süreci ele alan RF'nin Enerji Strateji Belgesi olmuştur. Bu belgede de Arktik'teki riskli ve karmaşık projeler için verimli ve etkin bir uluslararası işbirliğinin gerekliliği vurgulanmıştır.²⁶ Bu kapsamda RF bölgenin yapısı sebebiyle oldukça maliyetli olan projelere yönelik olarak, ABD ve Avrupa menşeli şirketler ile işbirliği arayışına yönelmiştir.

Fakat Ukrayna Krizi'nin ardından Batılı firmalar işbirliğinden kaçınmış, planlanan enerji projeleri de askıya alınmıştır. Rosneft ve ExxonMobil'ın Arktik Bölgesi'nde petrol ve gaz sahalarını geliştirmek için başlattıkları projenin iptali buna örnek olarak gösterilebilir. Zira 2014'te yürürlüğe giren ABD yaptırımlarından sonra ExxonMobile, anlaşmadan çekilmek zorunda kalmış; ExxonMobile'ın katkısı olmadan da Rosneft, Kara Denizi'ndeki araştırmalarını askıya almıştır.²⁷ Benzer bir durum Hollanda menşeli Royal Dutch Shell ile de yaşanmıştır. Royal Dutch Shell ve Gazprom Neft, Nisan 2013'te Arktik Bölgesi'nde ortak deniz sondajının yanı sıra Batı Sibirya'daki

²³ Hasan Köni, Barış Özdal, "İklim Değişikliği Göç ve Politika", **TESAM**, Bursa, 1. Baskı, 2017, s.7.

²⁴ "Russia's Arctic Papers: The Evolution of Strategic Thinking on the High North", **NATO**, (Çevrimiçi) <http://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=567#>, 19 Kasım 2018.

²⁵ **A.g.e.**

²⁶ "Energy Strategy of Russia: For the Period up to 2030", **Energy Strategy of Russia** (Çevrimiçi) [http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_\(Eng\).pdf](http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(Eng).pdf), 13 Kasım 2009.

²⁷ Pritchkin, **A.g.e.**

kara petrol projelerini de birlikte yürüteceklerine dair açıklama yapmışlardır.²⁸ Fakat Ukrayna Krizi sonrası dönemde uygulamaya konan yaptırımların ardından Royal Dutch Shell, projeden çekilmek durumunda kalmıştır.²⁹ Yaptırımlar sonrası dönemde Fransız enerji şirketi Total de daha önce Rus enerji şirketi Lukoil ile Batı Sibirya’da petrol sahalarının geliştirilmesini içeren projeden çekildiğini açıklamıştır.³⁰

Başarısız işbirliği girişimlerinin yanı sıra RF, bazı Batı Avrupa ülkeleri ile başarılı ortaklıklar da kurmuştur. Örneğin; 2016 ve 2017 yıllarında British Petroleum (BP) ve Rosneft Batı Sibirya, Yenesei-Khatanga Havzası ve Yamal – Nenets Bölgesi’nde doğal gaz ve petrol üretimine yönelik olarak ortak girişimlerini resmileştirmişlerdir.³¹ Bunun yanı sıra RF ve Norveç’in aralarında yaklaşık 40 yıllık bir sorun teşkil eden ve 2010 yılında yapılan anlaşma ile sona eren çatışma alanı Barents Denizi’nde de iki aktörün işbirliğine yaklaştığı söylenebilir. Zira Barents’te bulunan ve dünyanın en büyük beşinci doğal gaz havzası olan Shtokman’da Norveç menşeli Statoil ile Rus şirket Gazprom, birlikte faaliyet yürütmektedirler.³²

Yaptırımlar sonrasında RF, özellikle Asya’daki enerji şirketleri ile de başarılı anlaşmalar sağlamıştır. Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC) ve Çin Kalkınma Bankası (CDB) ile Yamal LNG (Sıvılaştırılmış Doğal gaz) Projesi’ni finanse etmek için anlaşma imzalanmış, Ocak 2018’de ise proje üretime başlamıştır.³³

30

²⁸ Emily Gosden, “Shell to Sign Russian Arctic Deal with Gazprom Neft, Kremlin Reveals”, **The Telegraph**, (Çevrimiçi)

<https://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/energy/oilandgas/9972768/Shell-to-sign-Russian-Arctic-deal-with-Gazprom-Neft-Kremlin-reveals.html> 4 Nisan 2013.

²⁹ Oksana Kobzeva, “Russia's Gazprom Neft Sees Bazhenov Shale Oil Commercial Output in 2025”, **Reuters**, (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/russia-gazpromneft-shale/russias-gazprom-neft-sees-bazhenov-shale-oil-commercial-output-in-2025-idUSL8N1QI7OA>, 1 Mart 2018.

³⁰ “Russia”, **The Arctic Institute**, (Çevrimiçi) <https://www.thearcticinstitute.org/countries/russia/?cn-reloaded=1>, 2019.

³¹ “Rosneft ve BP’den Sibirya’da Ortak Enerji Projesi”, **TimeTürk** (Çevrimiçi) <https://www.timeturk.com/rosneft-ve-bp-den-sibirya-da-ortak-enerji-projesi/haber-809699>, 21 Aralık 2017.

³² Mühdan Sağlam, “Oslo’nun Arktik politikası ne kadar barışçıl?”, **Mülkiye Haber**, (Çevrimiçi) <http://mulkiyehaber.net/oslonun-arktik-politikasi-ne-kadar-bariscil/>, 30 Ağustos 2017.

³³ “Rusya ve Çin’den Batıya Karşı Ortak Hamle”, **Aksam**, (Çevrimiçi) <https://www.aksam.com.tr/dunya/rusya-ve-cinden-batiya-karsi-ortak-hamle/haber-979701>, 11 Haziran 2019.

Petrol ve doğal gaz faaliyetlerinin yanı sıra RF, Arktik'te nükleer enerji ile ilgili de çalışmalar yürütmektedir. RF'nin Atom Enerjisi şirketi Rosatom'un faaliyete geçirdiği "dünyanın ilk ve tek yüzen nükleer güç santrali" Akademik Lomonosov'un birinci reaktörü 2018'de devreye girmiş; Murmansk kentinde yapılan testler sonrası ise kutup şehri Pevek Limanı'na ulaşmıştır.³⁴ Rosatom'a göre gelecek yıl faaliyete geçmesi beklenen yüzen nükleer güç santralının, bölgedeki doğal kaynakların çıkarılmasını sağlayarak RF ve dünyadaki uzak bölgelere enerji sağlama ve ulaştırma planının bir parçası olması beklenmektedir.³⁵

3.2. ABD'nin Arktik Bölgesi'ndeki Enerji Faaliyetleri

ABD'nin bölgeye yönelik ilgisi RF'ye göre tarihsel açıdan daha geç olmuş ve enerji faaliyetleri 1960'lı yıllarda başlamıştır. ABD ilk olarak, 1968 yılında Prudhoe Körfezi'nde çok büyük miktarda petrol kaynağı bulmuş takip eden yıllarda ise "*Trans – Alaska Boru Hattı*" inşaatı başlamış ve 1977'de petrolün ilk transferi gerçekleşmiştir. Günde ortalama 1,8 milyar varil petrol taşıyan boru hattının petrol üretiminin azalmasına bağlı olarak 2075 yılına kadar faaliyet göstermesi beklenmektedir.³⁶

1990'lı yılların sonunda, ABD'nin dikkatini bölgeye çeken yeni petrol ve doğal gaz yatakları keşfedilmiştir. Arktik'te bulunan bu zengin doğal kaynakların en önemlileri; Alaska ve Sibiryaya kıyıları ile Alaska'nın kuzeyinde bulunan Beaufort Denizi arasında yer alan Chukchi Denizi olarak ön plana çıkmıştır. Her iki deniz de Arktik Okyanusu'na aittir ve bunların 26,7 milyar varil petrol içerdiği düşünülmektedir.³⁷

Arktik Bölgesi'ne yönelik ilgi hiç azalmasa da 2010 yılında yaşanan Deepwater Horizon petrol sızıntısından sonra Başkan Barack Obama yönetimi, özellikle sorunlu ve kırılgan Arktik ortamı gibi alanlarda açık deniz sondajının daha güvenli bir şekilde

³⁴ "Russia Launches Floating Nuclear Power Plant Akademik Lomonosov", **Aljazeera**, (Çevrimiçi) <https://www.aljazeera.com/news/2019/08/russia-launches-floating-nuclear-power-plant-akademik-lomonosov-190822145809353.html>, 23 Ağustos 2019.

³⁵ **A.g.e.**

³⁶ Gloria Lotha, "Prudhoe Bay", **Encyclopedia Britannica**, (Çevrimiçi) <https://www.britannica.com/place/Prudhoe-Bay#accordion-article-history>, 23 Aralık 2010.

³⁷ Petrovic, **A.g.e.**, s. 21.

yapılması için enerji şirketlerine daha katı kurallar getirmiştir.³⁸ Fakat Donald Trump döneminde ABD, “ABD enerji hakimiyeti” stratejisi olarak adlandırdığı petrol ve gaz sondajı kiralamaları için Arktik Bölgesi de dahil olmak üzere hemen hemen tüm federal suları açmıştır.³⁹ Trump yönetimi, ayrıca Alaska’nın kuzey sahilindeki Beaufort Denizi’nin altından petrol çıkarmak için oluşturulan “Liberty Project”i de başlatmıştır.⁴⁰ Trans – Alaska Boru Hattı’nın ömrünü ve verimliliğini arttırmayı hedefleyen sondaj çalışması, Kuzey Kutbu’ndaki federal sularda türünün ilk örneği olmuş ve kutup bölgesinde fosil yakıt aktivitesi üzerindeki Obama dönemin yürürlüğe konulan yasağı tersine çevirmiştir.⁴¹

Trump döneminde Arktik Bölgesi’ne yönelik artan ilgiye rağmen ABD, bölgeye yönelik faaliyetler geliştiren iki önemli rakibi olan RF ve Çin kadar uzun vadeli politikalar geliştirmemiştir.⁴² ABD şimdilik gelişmeleri takip etse de rakiplerinin bölgenin geleceğini şekillendirmesine büyük ölçüde izin veren tutumuyla Arktik Bölgesi’nin sınırlı bir stratejik değerde kalacağına dair bir düşünceye sahip gibi gözükmektedir.⁴³

32

3.3. Diğer Arktik Devletleri’nin Enerji Faaliyetleri

RF ve ABD’den sonra bölgede enerji faaliyeti yürüten diğer aktörler olarak Norveç, Danimarka, Kanada ve İzlanda ön plana çıkmaktadır. 1979 yılından beri Barents Denizi’nde sismik faaliyetler ve sondaj çalışmaları yapan Norveç’in günümüz

³⁸ Brady Dennis, “This Is Obama’s Plan to Prevent Another BP- like Disaster”, **The Washington Post**, (Çevrimiçi) <https://www.washingtonpost.com/news/energy-environment/wp/2016/04/14/obama-administration-issues-regulations-to-prevent-another-bp-like-disaster/>, 14 Nisan 2016.

³⁹ Tom DiChristopher, “Trump Wants America To Be ‘Energy Dominant.’ Here’s What That Means”, **CNBC**, (Çevrimiçi) <https://www.cnbc.com/2017/06/28/trump-america-energy-dominant-policy.html>, 1 Temmuz 2017.

⁴⁰ “What is the Liberty Project?” **Liberty Project**, (Çevrimiçi) <http://libertyenergyproject.com/>, 12 Kasım 2019.

⁴¹ Hilary Brueck, “The Arctic Is Open for Business: The Trump Administration Will Allow Drilling In Federal Waters Off The Coast of Alaska” **Business Insider**, (Çevrimiçi) <https://www.businessinsider.com/trump-administration-opens-alaska-waters-for-drilling-2018-10>, 25 Ekim 2018.

⁴² Heather A. Conley, Matthew Melino, “The Implications of U.S. Policy Stagnation Toward the Arctic Region”, **CSIS**, (Çevrimiçi) <https://www.csis.org/analysis/implications-us-policy-stagnation-toward-arctic-region>, 03 Mayıs 2019.

⁴³ **A.g.e.**

itibarıyla bölgede sadece iki üretim alanı bulunmaktadır.⁴⁴ Norveç'in Arktik'te sondaj çalışmaları devam etmekteyse de Kyoto Anlaşması'nın güçlü destekçisi olan ülkede bu faaliyetlerin çevreye verebileceği olası zararlar birçok aktörün tepkisini çekmekte ve Norveç'in politikaları tutarsız bulunmaktadır. Büyük bir potansiyel doğal kaynağa sahip olan Norveç çevresel kaygılar ve tepkiler sebebiyle, bölgede enerji faaliyetlerini yeterince geliştirememektedir.

Danimarka, Grönland sularında ilk sondaj çalışmalarına 2010 yılının ortalarında başlamıştır. İlk olarak İskoçya merkezli Cairn Energy, sondaj çalışmalarına başlamış ancak ticari olarak uygun petrol veya doğal gaz kaynaklarını keşfedememiştir.⁴⁵ Bununla birlikte lisans anlaşmaları, Meksika Körfezi'nde gerçekleşen Deepwater Horizon petrol sızıntısına yönelik çevresel kaygılar arttığı için ertelenmiş ve yeni hükümet, mevcut faaliyetlerin de artık çok daha yoğun güvenlik önlemleri alınarak yapılacağını duyurmuştur.⁴⁶

Arktik Bölgesi'nin % 40'ında önemli petrol ve doğal gaz kaynakları bulunmaktadır. Mackenzie Nehri Deltası'ndaki potansiyel doğal gaz üretim tesisleri Kanada'da uzun bir süre tartışma konusu olmuştur. Bu doğal gazı pazarlarla birleştiren 1200 km'lik doğal gaz boru hattı olan "Mackenzie Gaz Projesi" 2013 yılında hükümetten destek alsa da doğal gaz piyasası koşulları ve ortakların da anlaşmayı feshetmesinden dolayı 2017 yılında iptal edilmiştir.⁴⁷

Arktik Bölgesi'nin İzlanda'ya ait kısmında Dreki ve Gammur isimli iki potansiyel petrol ve doğal gaz alanı vardır. Bu alanlardan Dreki; Çin'in enerji şirketi China National Offshore Oil Corporation (CNOOC)'ın %60 hisseye sahip olduğu ortak bir girişimle işletilmektedir. Gammur Bölgesi için henüz herhangi bir enerji şirketine lisans verilirse de Çin'in bu oluşumda yer almaya açık bir tutum sergilediği

⁴⁴ "Norway", **The Arctic Institute**, (Çevrimiçi) <https://www.thearcticinstitute.org/countries/norway/>, 2019.

⁴⁵ Arnfinn, Jørgensen-Dahl, "Arctic Oil And Gas", **ARCTIS**, (Çevrimiçi) <http://www.arctis-search.com/Arctic+Oil+and+Gas>, 2010.

⁴⁶ Terry Macalister, "Greenland Halts New Oil Drilling Licences", **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/27/greenland-halts-oil-drilling-licences>, 27 Mart 2013.

⁴⁷ Walter Strong, "Mackenzie Valley Pipeline Project Officially One For The History Books", **CBC**, (Çevrimiçi) <https://www.cbc.ca/news/canada/north/mackenzie-valley-gas-project-no-more-1.4465997>, 29 Aralık 2017.

söylenbilir.⁴⁸ Ayrıca İzlanda, 2012'den itibaren kuzeyindeki bölgelerin keşfi için Çin'e liman ve toprak da tahsis etmiştir.

4. Kısalan Deniz Ticareti Yolları

Arktik Bölgesi'nde küresel ısınmanın etkisiyle eriyen buzullarla beraber ileride oluşabilecek rotalar hesaba katıldığında önümüzdeki dönemde toplamda beş farklı ticaret yolunun belli dönemlerde aktif olarak kullanılması beklenmektedir. Bu ticaret yollarının ilki Arktik Okyanusu'ndan Büyük Okyanus'a, Kuzey Amerika'nın kuzey kıyılarında, Kanada Arktik Adaları üzerindeki su yollarından oluşan deniz yolu rotasıdır ve "Kuzeybatı Geçidi" (The Northwest Passage) olarak ifade edilmektedir. İkinci ticaret yolu ise "Kuzeydoğu Geçidi" (The Northeast Passage) olarak ifade edilen ve Norveç ve RF'nin Arktik Okyanusu kıyılarından Büyük Okyanus'a doğru bir deniz yolu rotasıdır. "Kuzey Deniz Yolu" (The Northern Sea Route) ise ikinci ticaret yoluna benzer bir şekilde RF'nin Arktik Okyanusu kıyılarından geçen Kuzeydoğu Geçidi'yle paralel bir üçüncü deniz yolu rotasıdır. Ticaret yollarının dördüncüsü RF'nin Murmansk Limanı ile Kanada'nın Churchill Limanı'nı birbirine bağlayan "Arktik Köprüsü" (The Arctic Bridge) olarak da ifade edilen rotadır. Son deniz ticaret rotası ise ilerleyen dönemde Atlantik Okyanusu ile Pasifik Okyanusu'nun birbirine bağlanması ile oluşması planlanan "Transpolar Deniz Yolu" (The Transpolar Sea Route) rotasıdır.⁴⁹

⁴⁸ Arthur Guschin, "China, Iceland and the Arctic", **The Diplomat**, (Çevrimiçi) <https://thediplomat.com/2015/05/china-iceland-and-the-arctic/>, 20.05.2015.

⁴⁹ Emmanuel Guy, Lasserre Frédéric, "Commercial Shipping in the Arctic: New Perspectives, Challenges and Regulations", **Polar Record**, janv. doi:10.1017/S0032247415001011, s.3.

4.1. Harita: Arktik Ticaret Yolları⁵⁰

Kuzeybatı Geçidi'nden ilk yolculuk, 2007 yılında gerçekleşse de bu rota sadece yaz aylarında kullanılmaktadır. Fakat eriyen buzullarla birlikte bu rotanın 2020 yılından itibaren düzenli olarak kullanılabilmesi tahmin edilmektedir. Bahsettiğimiz yeni rotaların çok daha tercih edilebilir olmasına örnek vermek gerekirse Batı Avrupa ile Uzakdoğu arasında Londra'dan Yokohama'ya gidecek bir ticaret gemisi Panama Kanalı'yla 23.300 km, Süveyş Kanalı'yla 21.200 km mesafedeyken, Kuzeybatı Geçidi'yle bu mesafenin 15.700 km Kuzeydoğu Geçidi'yle ise 13.841 km'ye kadar ineceği hesaplanmıştır. Hatta Panama Kanalı'ndan geçemeyecek büyüklükteki tankerler açısından durum daha da elverişlidir. Günümüzde Güney Amerika'nın Horn Burnu'nu kullanmak zorunda kalan tankerler için yol mesafesinin 19.000 km'ye kadar kısılacığı hesaplanmıştır. Böylelikle Kuzeybatı Geçidi'nin birçok rotada Panama Kanalı'nın yerine geçmesi beklenmektedir. Özellikle de kutup buz örtüsünün son 40 yılda %40 oranında incelmış olmasıyla Bering Boğazı'ndan Avrupa'ya doğru yapılan deniz ticaretinde %118 oranında artış gözlemlenmiştir. Örneğin, Avrupa'dan Asya'ya yük taşıyan Nordic Orion gemisi Panama Kanalı yerine Kuzeybatı Geçidi'ni kullanarak yolculuğun 4 gün daha kısa sürmesini sağlamış ve toplamda 200.000 dolar daha az masraf yapmıştır.⁵¹

⁵⁰ A.g.e.

⁵¹ A.g.e., ss.1-2.

Literatürde RF'nin Arktik Okyanusu kıyılarından geçen Kuzeydoğu Geçidi'yle paralel bir güzergâhta olan Kuzey Deniz Yolu gelecekteki en güçlü deniz ticaret yollarından biri olarak gösterilmektedir. Zira Batı Avrupa ile Uzakdoğu arasındaki mesafenin 9.000 km kadar kısaldığı görülmektedir. Böylelikle şartlara göre deniz yolculuğu da 5 ila 10 gün arasında kısalmaktadır. SSCB Dönemi'nde askeri ve enerji bakımından ikmal bölgesi ve nükleer depolama alanı olarak kullanılan Kuzey Deniz Yolu, küresel ısınmayla birlikte 2000'li yıllardan itibaren ticaret açısından alternatif bir yol olarak öne çıkmıştır. İlk olarak 2009'da iki Alman gemisi, buz kıran Rus gemileri eşliğinde bu yolu başarılı bir şekilde geçmiştir.⁵²

Dünyanın en büyük deniz ulaştırma ve lojistik şirketlerinden olan Danimarkalı Maersk grubu buzullara dayanıklı "Venta Maersk" isimli gemisiyle Vladivostok Limanı'ndan aldığı deniz ürünlerinden sonra Güney Kore'deki Busan Limanı'ndan aldığı teknolojik malzemeleri ilk olarak Almanya'nın Bremerhaven Limanı'na; akabinde St. Petersburg'a doğru olacak şekilde bir rota belirlemiştir. Tüm yolculuk toplamda 37 gün sürmüştür. Kesintisiz bir şekilde Busan Limanı'ndan Bremerhaven Limanı ise 23 gün sürmüştür. Bu 23 günlük yolculukta eğer Süveyş Kanalı kullanılsaydı 34 gün, Ümit Burnu kullanılsaydı 46 gün sürmesi gerekmekteydi. Tercih edilen Kuzey Deniz Yolu ile yolda 8.000 km gibi ciddi bir kısalma yaşanması, zaman ve enerji açısından büyük tasarruf sağlamıştır.⁵³

Yeni ticaret yollarının kullanımına yönelik bir diğer avantaj güvenlik konusu üzerine olmuştur. Her ne kadar buzullar tehlikeli gözükse de Süveyş Kanalı güzergâhındaki korsan tehlikesi Kuzey Deniz Yolu'nda bulunmamaktadır. Fakat hava koşulları yüzünden yılın sadece 3 ayı kullanılan deniz yolunda son 9 yılda yaklaşık 500 civarı gemi geçişi bulunurken Süveyş kanalında yıllık 17.000-18.000 arası gemi geçişi

⁵² Marko Filijovic, "Militarizacija Arktika – Buducnost Koja je vec Pocela", **Vojno Delo**, Belgrad, Güz, 2011, s. 17.

⁵³ "Maersk'in konteyner gemisi Kuzey Buz Denizi'ni geçti", **Marine Deal News**, (Çevrimiçi) <https://www.marinedealnews.com/maerskin-konteyner-gemisi-kuzey-buz-denizini-gecti/>, 31 Ekim 2018.

vardır. Fakat aktardığımız tüm veriler bize Kuzey Deniz Yolu'nun hala istenilen verimlilikte olmadığını göstermektedir.⁵⁴

Diğer ticaret yolu olan Arktik Köprüsü RF'nin Murmansk Limanı ile Kanada'nın Churchill Limanı'nı birbirine bağlamaktadır. Her iki limandan da ülkelerin içine doğru demir yolları ve hava yolları ile ulaşım sağlanmaktadır. Kanada, yılda 710 ton tahıl ihracatını bu yol üzerinden gerçekleştirmektedir. Fakat RF özellikle bu rotaya gereken ilgiyi göstermediği için durumu sabit bir şekilde devam etmektedir. Arktik Köprüsü hava koşullarından dolayı yılın sadece 4 ayında aktif olarak kullanılmaktadır.⁵⁵

Transpolar Deniz Yolu ise Arktik Okyanusu ile Pasifik Okyanusu'nu birbirine bağlayan en kısa mesafe olarak planlanan bir deniz yolu rotasıdır. Arktik Bölgesi'nde ortalama her yıl İrlanda toprakları büyüklüğünde (70 bin km²) buz kütesinin erimesi, bu planların yapılmasında önemli rol oynayan unsurdur. Bu şekilde devam etmesi durumunda buzulların erimesiyle 2030 - 2040 yılları arasında 4.000 km uzunluğunda bir rota planlanmaktadır. Gerçekleştiği takdirde Arktik'teki diğer deniz ticaret yollarına göre neredeyse 2 kat; günümüzde kullanılan klasik deniz yollarına göre ise 4-5 kat daha fazla zaman kazandırması öngörülmektedir.⁵⁶

5. Arktik Bölgesi'nde Sorunlu Alanlar

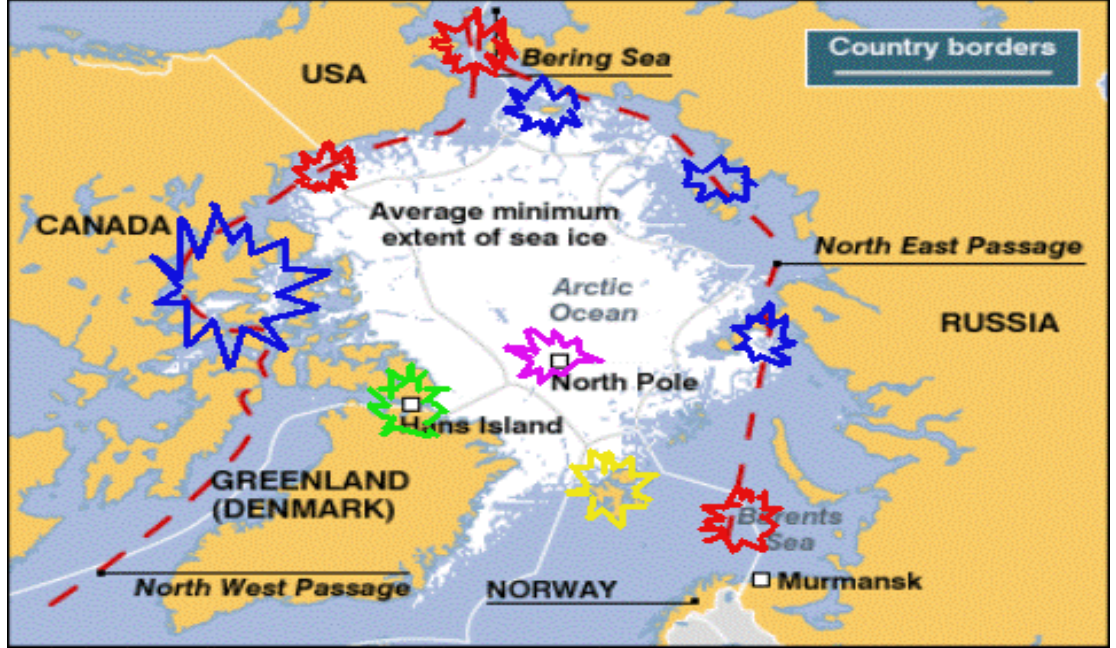
Arktik Bölgesi kapsadığı alandan dolayı geçmişten günümüze süregelen birçok tartışmanın odak noktası konumundadır. Arktik Bölgesi'ndeki sorunlu alanları Norveç'in danışma şirketi olan "ECON" beş farklı kategoride değerlendirmektedir. Bunlar; "uluslararası sularda geçiş sorunları", "deniz sınırlarındaki sorunlar", "toprak sorunu", "münhasır ekonomik bölgede paylaşım sorunları" ve "kıta sahanlığı sorunu" şeklindedir.⁵⁷

⁵⁴ **A.g.e.**

⁵⁵ "Wheat Exports Big in Churchill", **Winnipeg Free Press**, (Çevrimiçi) <https://www.winnipegfreepress.com/business/wheat-exports-big-in-churchill-67497947.html>, 30 Ekim 2009.

⁵⁶ E. Tüma. Cem Gürdeniz, "Kuzey Buz Denizi (Arktik): Yeni Çekim ve Kriz Alanı", **Anka Enstitüsü**, (Çevrimiçi) <http://ankaenstitusu.com/kuzey-buz-denizi-arktik-yeni-cekim-ve-kriz-alani/> 06 Aralık 2016.

⁵⁷ "Arctic Shipping 2030: From Russia with Oil, Stormy Passage, or Arctic Great Game?", **ECON Report**, Oslo, Norway, (Çevrimiçi) http://www.econ.no/stream_file.asp?iEntityId=3244, 7 Kasım 2007.

5.1. Harita: Arktik Bölgesi'ndeki Sorunlu Alanlar⁵⁸

İlk olarak haritada mavi renkte gösterdiğimiz bölgede “uluslararası sularda geçiş sorunları” ön plana çıkmaktadır. Daha geniş bir biçimde belirtirsek Kuzey Batı Geçidi’ndeki Kanada ve ABD arasındaki sorun ile Kuzey Deniz Yolu’ndaki RF kıyıları buna örnek olarak gösterilmektedir. Kuzey Batı Geçidi’ndeki geçişlerde Kanada, o bölgenin kendi iç suları olduğunu iddia ederken ABD iddialara karşı çıkararak o bölgenin uluslararası sular olduğunu savunmaktadır. ABD ayrıca Kanada’nın görüşünü dikkate almayarak bu sulardan geçiş sağlamaktadır. Diğer taraftan ise Kuzey Doğu Geçidi ile paralel olan Kuzey Deniz Yolu rotasında RF da Kanada gibi bu suların kendi iç suları olduğunu iddia etmektedir. Bu yüzden Kanada - ABD arasındaki sorunda Moskova yönetimi Ottawa’yı desteklemektedir.⁵⁹

Kırmızı renkle gösterilen bölgede ise “deniz sınırlarındaki sorunlar” ön plandadır. ABD ile Kanada arasında Beafourt Denizi Sınırı; ABD ile RF arasındaki Bering Boğazı Sınırı ve RF ile Norveç arasında Barents Denizi Sorunu deniz sınırlarında yaşanan bu uyuşmazlıklara örnek olarak gösterilebilir. Sorunun tarafları olan devletler

⁵⁸ A.g.e.

⁵⁹ A.g.e.

çözüm için kendi çıkarları doğrultusunda sınır önerileri sunmaktadır. Zira taraflar sınır çizimlerinde kendi çıkarlarını gözeterek meridyenlere veya boylamlara göre sınır çizilmesini talep etmektedirler.⁶⁰

Yeşil renkle ifade edilen alan ise “toprak sorunu”na işaret etmektedir. Kanada ile - Grönland bağlamında- Danimarka arasında kimsenin yaşamadığı ve yerleşim yeri bulunmayan Hans Adası Sorunu’dur. Söz konusu ada, Kanada’nın Ellesmere Adası ile Danimarka’nın Grönland topraklarının tam ortasında bir kaya parçası olarak yer almaktadır. 1930’dan beri her iki devlet de bu kaya parçasının kendi toprağı olduğunu iddia etmektedir. Herhangi bir doğal kaynağı da bulunmayan bu adaya, 1984 yılında Kanadalı askerler tarafından Kanada bayrağı asılıp Danimarkalı ziyaretçiler için Kanada’ya hoş geldiniz mesajıyla bir şişe Kanada Viskisi bırakılmıştır. Birkaç yıl sonra Danimarka askerleri cevap olarak bölgeye Danimarka bayrağı asıp Kanadalı ziyaretçiler için Danimarka Kokteyli bırakılmıştır. Literatüre “Viski Savaşları” ve “Dünyanın En Kibar Savaşı” olarak geçen bu anlaşmazlık 2015 yılında yapılan müzakerelere rağmen çözülememiştir. Danimarka Hans Adası’nın jeolojik olarak Grönland’a bağlı olduğunu iddia etmekte; Kanada ise bu görüşü kabul etmeyerek boğaz sınırlarının çizimi sırasında ada sorununun çözümsüz olarak bırakıldığını iddia etmektedir.⁶¹

Sarı renkle gösterilen alanda ise “münhasır ekonomik bölgede paylaşım sorunları” yaşanmaktadır. 1920’de imzalanan Svalbard Antlaşması gereği Norveç Krallığı’nın takımadalar ve karasuları üzerinde tam egemenlik hakkı bulunmakla birlikte, Antlaşma’ya taraf olan devletlerin vatandaşlarına eşit haklar verilmiştir. Fakat İzlanda ve RF, Norveç’in bu bölgeye egemenlik hakkı tanımasından rahatsızlık duymaktadır. Diğer devletlere verilen eşit haklarla tam egemenlik hakkı çelişmektedir. Hatta 1994 yılında bölgedeki İzlandalı balıkçılara Norveç tarafından ateş açılmıştır. Günümüzde ise eşit şartlar kullanım hakkını sadece Norveç ve RF fiilen kullanmaktadır.⁶²

Son olarak pembe renkle gösterilen ve Lomonosov Sırtı’nı işaret eden “kıta sahanlığı sorunu” bulunmaktadır. Bu coğrafi sırt, Sibiryaya kıyılarından Kanada adalarına ve

⁶⁰ Roger Howard, **The Arctic Gold Rush: The New Race for Tomorrow's Natural Resources**, 1st Edition, Continuum, Chicago, 2009, s. 57.

⁶¹ Petrovic, **A.g.e.**, ss. 28-29.

⁶² Howard, **A.g.e.**, ss. 55-56.

Grönland'a kadar uzanmaktadır. Taraflar bölgede yaptıkları araştırmalarda Lomonosov Sırtı'nın kendi kıta levhalarının devamı olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Çünkü birçok hidrokarbon enerji kaynağı bu sırt üzerinde bulunmaktadır. Bu sorunlarda taraflar, 1982 BMDHS'ni dikkate almamaktadır.⁶³

6. Uluslararası Sistemdeki Aktörlerin Bölgeye Yönelik Politikaları

Uluslararası sistemdeki aktörlerin Arktik Bölgesi'ne yönelik politikalarını, bu aktörlerin bölgeyle olan ilişkileri açısından 3 kısımda inceleyebiliriz. İlk kısımda Arktik Okyanusu'na doğrudan sınırı olan ve bölge ile ilgili hak iddia eden ve “Arktik Beşlisi” olarak ifade edilen RF, ABD, Kanada, Norveç ve Danimarka (Grönland ve Fareo Adaları)'dan oluşan aktörler bulunmaktadır. Diğer grupta ise beş devletin yanı sıra İsveç, Finlandiya ve İzlanda gibi Arktik'e doğrudan sınırı olmayan fakat Arktik Konseyi'nin daimi üyeleri olan “Arktik Sekizlisi” bulunmaktadır. Ancak bölgeye ilgi sadece bu sekiz devletle sınırlı değildir. Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore ve bazı Avrupa Birliği devletlerinden oluşan ve Arktik devletleri ile sınırı bulunmayan aktörler de bölgeye yönelik bir takım taleplerde bulunmuşlardır.⁶⁴

6.1. Rusya Federasyonu'nun Arktik Politikası

RF, Arktik Bölgesi'ne yönelik siyasi, askeri, ekonomik, çevresel ve stratejik hedefler belirlemiştir. Daha geniş bir biçimde belirtirsek RF salt ulusal güvenliğe dayalı anlayıştan, saldırgan ve revizyonist davranıştan uzak bir strateji belirlemeye çalıştığı izlenimi oluşturmaya çaba göstermiştir. Ayrıca uluslararası hukuk çerçevesinde ve karşılıklı anlaşmalar yoluyla da RF'nin çıkarlarını korumayı çalıştığı ileri sürülebilir. Bunun en büyük sebebi ise Arktik'e sınırı olan diğer dört devletin de NATO üyesi

⁶³ Michael, Byers, **Who Owns the Arctic?: Understanding Sovereignty Disputes in the North**, Douglas & McIntyre, 1st Edition, Canada, 2009, s. 95.

⁶⁴ Elvira Khafizullina, **Russia's Arctic Region Policy Through Geopolitical Perspective**, Bursa Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2019, ss. 43-44.

olması bağlamında tüm devletleri karşısına almak istememesinden kaynaklanmaktadır.⁶⁵

Tarihsel açıdan bakıldığında Arktik Bölgesi, Sovyetler Birliği için Soğuk Savaş Dönemi'nde silah ve denizaltılarının saklandığı yer olarak ön plana çıkmıştır. Geçen süre zarfında buzulların erimesiyle ekonomik bakış açısı daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. RF, 1997 yılında BMDHS'yi imzalamasının ardından 2001 yılında BM'ye başvurarak kıta sahanlığını genişletme hakkını arayan ilk devlet olmuştur. Bu başvuruyla birlikte Rus tarafı münhasır ekonomik alanlarını 200 deniz milinin ötesine genişletmeyi amaçlamıştır. Arktik Okyanusu'nun neredeyse yarısını kapsayan bu başvuru uluslararası toplum tarafından kınanmıştır. Çünkü RF'nin talebi, Kuzey Kutbu boyunca uzanan petrol ve zengin gaz stokları gibi hidrokarbon enerji kaynaklarını barındıran 1.200.000 km²'lik Lomonosov Sırtı'nı ve Alpha-Mendelev Sıradağları'nı kapsamaktadır. ABD, Kanada ve Danimarka da ayrıca bu bölge üzerinde hak iddia eden diğer devletler olmaları sebebiyle RF'nin iddialarına karşı diplomatik olarak da karşı çıkmışlardır.⁶⁶

Söz konusu anlaşmazlıklar devam ederken 2007 yılında RF, Lomonosov Sırtı'nın Sibiryaya topraklarının doğal uzantısı olduğunu ispatlamak için bölgede araştırmalar yapmaya başlamıştır. Araştırma sırasında bölgeye titanyum kaplamalı Rus bayrağı dikilmiştir. Bu bayrak dikme olayı uluslararası arenada tartışmaların artmasına neden olmuştur. Arktik Bölgesi'ne sınırı olan ya da olmayan birçok devlet RF'nin söz konusu girişiminin hukuki bir karşılığının olmadığını vurgulamışlardır.⁶⁷

Yoğun tepkiler sonrası RF, 2008 yılında Arktik politikasında belirleyici olan “2020 ve Sonrasına Değın RF'nin Arktik Bölgesi Devlet Politikası'nın Temelleri” başlıklı belgeyi kabul etmiştir. Belgede tüm bölge devletleriyle birlikte işbirliği içinde uluslararası hukuk normlarına dayanarak hareket edilmesinin amaçlandığı vurgulanmıştır. Ayrıca Arktik Konseyi üyeleriyle ortak bir şekilde savunma, araştırma, kurtarma ve kazalara müdahale birimleri kurmanın gerekliliği belirtilmiştir.

⁶⁵ Omer Dostri, “Back to the Czarist Era: Russia's Aspirations, Buildup, and Military Activity in the Arctic Region”, **Strategic Assessment**, Volume 20, No. 2, July, 2017, s. 114.

⁶⁶ Yılmaz, Çiftçi, **A.g.e.**, s.11.

⁶⁷ Øyvind Østerud, Geir Hønneland, “Geopolitics and International Governance in the Arctic”, **Arctic Review on Law and Politics**, Volume 5, 2014, s.174.

Arktik Konseyi'ni güçlendirme ve AB ile işbirliği yapma, ticaret yollarını verimli kullanma ve güzergâhı kullanacak gemilere yardım etme gibi yol haritalarının da altı çizilmiştir. Bu bağlamda Svalbard Antlaşması'nda RF'nin haklarının devamını sağlama, Arktik Bölgesi'nde teknolojiyi geliştirerek daha modern bir altyapı oluşturma gibi hedeflerinin olduğu da belirtilmiştir.⁶⁸

Genel ve soyut olarak aktardığımız bilgilerden de anlaşıldığı üzere söz konusu düzenlemelerle RF, uluslararası hukuka riayet eden devlet imajı çizmeye çalışmıştır. Fakat fiiliyatta durum tam tersi bir seyir izlemiştir. Zira RF, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 2008 yılında ilk kez bu bölgeye bir savaş gemisi göndermiştir. 2009 yılında ise, kutuptaki çıkarlarını korumak amacıyla özel bir askeri güç oluşturacağını duyurmuştur. RF, Arktik Bölgesi'ndeki ilk tatbikatını ise 2015 yılında gerçekleştirmiştir. Arktik Bölgesi'nde uzun vadeli planları olan RF, Norveç ile olan Barents Denizi Sorunu'nu ise 2010 yılında çözmüştür. Yapılan anlaşma uyarınca Barents Denizi'nin doğusu RF; batısı Norveç'e ait olarak belirlenmiştir. Barents Denizi'nin %12'sine denk gelen 176.000 km²'lik alanın işletilmesi ise 2011 yılında yürürlüğe giren anlaşmayla ortaklaşa kullanım alanı olarak kabul edilmiştir. Böylelikle RF, uzun vadeli politikaları için kısa vadede tavizler vermeyi kabul etmiştir. Fakat 2014 yılında Vladimir Putin tarafından imzalanan Askeri Doktrin'de, Arktik Bölgesi'nin uzun vadede 2020 stratejileri doğrultusunda sosyo-ekonomik gelişmelerin devamlılığını sağlayacağı dile getirilmiştir. RF aynı zamanda Arktik Bölgesi'nde Sovyetler döneminden kalan askeri üsleri yeniden açmış ve bu bölgede füzeler için erken uyarı radar sistemi kurmuştur.⁶⁹

RF'nin yeni enerji kaynaklarıyla birlikte 2040 yılına doğru dünyanın en büyük birincil enerji kaynağı ihracatçısı olması beklenmektedir. Karadeniz ve Baltık Denizi'nde boğazlara bağımlı olan RF'ye engelsiz bir biçimde Arktik geçişi büyük avantaj sağlayacaktır. Zira Kuzey Deniz Yolu'nda beklenen potansiyel gerçekleştiği takdirde dünyanın en önemli ticaret yollarından biri RF'nin kontrolünde olacaktır. Bu bağlamda

⁶⁸ Petrovic, **A.g.e.**, ss. 53-54.

⁶⁹ Sağlam, **A.g.e.**

vurgulanması gereken bir husus da ulaşılamaz denilen kuzey duvarına ulaşım sağlamanın RF'nin güvenliğini doğrudan olumsuz yönde etkileyebilecek potansiyelde olmasıdır. Zira RF'nin bölgeden sağlayacağı avantajlar, diğer Arktik devletlerin bir ittifak kurmasına da neden olabilir.

6.2. ABD'nin Arktik Politikası

ABD'nin Arktik Politikası'nı dönemsal anlamda ikiye ayırmak gerekmektedir. Başlangıçta ABD'nin diğer Arktik Devletleri'ne göre Arktik Bölgesi'ne daha az önem gösterdiği gözlemlenmiştir. Zira ABD'nin 1982 BMDHS'yi imzalamasına rağmen sözleşmenin Senato'da kabul edilmemesi, ABD'nin bölgedeki birçok haktan mahrum kalacağı yönündeki tartışmaları beraberinde getirmiştir. ABD ise süper güç olmanın verdiği özgüvenle bölgede, kendi iç hukukunun uluslararası hukuktan daha geçerli olduğunu benimseyen politikalar sergilemektedir. ABD'nin Arktik Bölgesi'ndeki ilgi alanları daha çok çevresel konuları ve geçiş yollarının serbestliği üzerine olmuş ve maliyetli olması sebebiyle başlangıçta enerji faaliyeti yürütmemiştir. Ayrıca kendi kaya gazı ve petrol alanlarına odaklanan ABD için Alaska Eyaleti ikinci planda kalmıştır.⁷⁰

Arktik Bölgesi'nde yapılan araştırmalar sonucu bölgede tahmin edilenden daha fazla enerji rezervinin olduğunun ispatlanması ve bundan büyük oranda RF'nin faydalanacak olmasıysa, ABD'yi Arktik politikalarında RF'ye "karşı cephe" rolüne itmiştir. Bu bağlamda ABD, Arktik'teki askeri güvenlik politikasını da RF tehdidine göre inşa etmiş ve 2020 yılında Alaska Eielson Havalimanı'na 2 tane F-35 savaş uçağı konuşlandırılmasına karar vermiştir.⁷¹

Son dönemde ABD Arktik Bölgesi'nde daha aktif bir politika izlerken, ileriye yönelik planlar da yapmaktadır. Bunun en önemli göstergesi son zamanlarda ABD Başkanı Donald Trump'ın Danimarka'ya bağlı özerk bir bölge olan Grönland'ın satın alınmasını dile getirmesi olmuştur. Bilindiği üzere Grönland, Arktik Bölgesi'nin stratejik noktasında 2.166.086 km² büyüklüğü ve 56.171 nüfusu ile Danimarka

⁷⁰ Petrovic, A.g.e. ss. 56-58.

⁷¹ Guerrisky, Aaron Larue: "Eielson Airmen Prepare the F-35 for Arctic Operations", **Eielson Air Force Base**, (Çevrimiçi) <https://www.eielson.af.mil/News/Article-Display/Article/1829500/eielson-airmen-prepare-the-f-35-for-arctic-operations/>, 29 Nisan 2019.

Krallığı'na bağlı çoğunluğu buz ile örtülü büyük bir ada parçasıdır. Arktik Bölgesi'ndeki boğazlara ve suyollarına yakınlığı sebebiyle Grönland, ABD için yeni bir stratejik alan olarak öne çıkmaktadır. D. Trump, Danimarka'nın her yıl Grönland Adası'na yıllık 600 milyon dolar ödenek vermekte zorlandığına işaret ederek, bu yükü karşılamanın yanında stratejik ortağının güvenliğini sağlama konusunda da talepte bulunmuştur. Grönland ve Danimarka tarafı bu teklifi tamamen reddederken D. Trump, Kopenhag gezisini iptal etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte ayrıca Grönland özerk yönetimi de Danimarka yönetiminden memnun olmadığını ve tam bağımsızlık istediğini dile getirmiştir.⁷²

Bahsedilen politikaların yanı sıra Kuzey Batı Geçidi'nin daha aktif bir şekilde kullanılması, zaman ve tasarruf açısından ABD'nin dış ticaret gelirine büyük katkı sağlayacaktır. RF'den sonra bölgedeki enerjiden en büyük faydayı da ABD sağlayacaktır. Ayrıca, Arktik devletlerinin çıkarlarının çatışması durumunda RF'ye karşı diğer Arktik devletlerinin ABD'nin etrafında toplanmaları daha olası gözükmektedir. Bu bağlamda RF ve Çin'in bölgeden sağlayacakları fayda, güç dengesinde ABD tarafını olumsuz bir şekilde etkileyecektir.

6.3. Norveç'in Arktik Politikası

Norveç Arktik Politikası'nı güvenlik, enerji ve gıda olmak üzere üç hususta temellendirmiştir. Svalbard Antlaşması'ndan dolayı bölgede önemli ölçüde Rus askerinin bulunması ve RF ile kıyıdaş olması Norveç açısından güvensizlik unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. NATO ile kurulan ittifak ve işbirliği, Norveç için bu tehlikeye karşı askeri caydırıcılığının yegâne unsuru olmuştur. NATO şemsiyesi altında bulunan Norveç ayrıca RF'ye karşı NATO ittifakının genel tatbikat ve desteğiyle yetinmeyip ABD ve Birleşik Krallık ile özel anlaşmalar da yaparak hem savaş uçağı ve savaş gemisi alıp hem de ortak girişimlerde bulunmaktadır.⁷³ Örneğin

⁷² Morten Soendergaard Larsen, Robbie Gramer, "Trump Puts Down New Roots in Greenland: Will the new U.S. Diplomatic Outpost in the Arctic Get a Warm Welcome?", **Foreign Policy**, (Çevrimiçi) <https://foreignpolicy.com/2019/11/08/trump-puts-down-new-roots-greenland-arctic-denmark/>, 8 Kasım 2019.

⁷³ Yılmaz, Çiftçi, **A.g.e.**, s. 12.

2017 yılının başında 300 ABD denizcisi 6 ay boyunca Norveç'te konuşlanmıştır. Barış müzakerelerinin merkezi olarak kabul edilen Oslo ise Arktik Bölgesi'nde en çok silahlanan aktör olarak öne çıkmaktadır. Güvenlik hususunun yanında diğer önemli husus ise enerjidir. Norveç'in gelecekteki hidrokarbon üretiminin büyük bir bölümü tartışmalı bölge olan Barents Denizi ve Svalbard Bölgesi'nde gerçekleştirilecektir. Bilindiği üzere Norveç dünyanın en büyük üçüncü doğal gaz ihracatçısı ve Avrupa'nın da en büyük petrol üreticisidir. Doğal gazının %98'i AB devletlerine ihraç edildiği için Norveç Avrupa enerji güvenliği açısından vazgeçilmez konumdadır.⁷⁴

Norveç denildiğinde akla gelen en önemli sektör ise balıkçılıktır. BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün 2016 yılı Raporu'na göre Norveç, Çin'in ardından dünyanın en büyük ikinci balık ihracatçısıdır. Ayrıca ABD ile beraber dünya ıstakoz ihracatının % 70'ini elinde tutmaktadır. Yıllık 3 milyon ton balık ve diğer deniz ürünleri elde edilmesi sebebiyle Barents Denizi, Norveç için önemli konumdadır. Üstelik soğuk su balıkçılığı yapıldığı için buradaki ürünler yüksek besin değeri taşımasından dolayı kıymetli besin kaynağıdır.⁷⁵

Her 10 Norveçliden biri Norveç'in kuzeyinde yani Arktik Bölgesi'nde yaşamaktadır. Güvenlik, enerji ve gıda konusunda Norveç'in Arktik Bölgesi'ne bu denli bağlı olması politikalarını aktif şekilde yürütmesine neden olmaktadır. Norveç ile RF arasındaki Barents Denizi üzerindeki ihtilaf şimdilik çözüme kavuşturulsa da iki devlet de silahlanmaya devam etmektedir. Norveç, NATO ve üye olmasa da AB gibi Avro Atlantik örgütleri RF'ye karşı kullanarak Arktik politikasını yürütmektedir.

6.4. Kanada'nın Arktik Politikası

Soğuk Savaş Dönemi'nde Sovyet tehdidi dolayısıyla daha çok güvenlik odaklı bir Arktik Politikası izleyen Kanada, Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de ise küresel ısınma ile beraber Arktik'e yönelik daha farklı bir politika geliştirmiştir. Bu anlamda Kanada'nın Arktik Bölgesi'ne yönelik politikasının öncelikle ulusal güvenlik ve egemenlik odaklı olduğunu söyleyebiliriz.

⁷⁴ Sağlam, A.g.e.

⁷⁵ A.g.e.

Zira topraklarının %40'ını kapsayan ve yarısından fazlası yerli olan 200.000'den fazla insanın yaşadığı bölge; Kanada'nın ulusal kimliği, refahı, güvenliği, değerleri ve çıkarları açısından merkezi bir konumda görülmektedir. "Kanada ve Arktik'in Kutup Çevresi (Canada and the Circumpolar Arctic)"⁷⁶ metninde hükümet Arktik politikasının önceliklerini şöyle sıralamıştır:

- İklim değişikliğinin sebepleri ve etkileri,
- Yerli halklarla ilişkilerin yenilenmesi,
- Sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı desteklemek,
- Arktik araştırmalarında Kanada'yı lider olarak tanıtmak,
- Kanada'nın bölgedeki hedeflerine ulaşmak için yerel ve uluslararası ortaklarla birlikte çalışmak şeklindedir.

Metinde de ifade edildiği üzere Kanada, Arktik Bölgesi'ni ulusal güvenlik önceliği olarak görmekte ve tehdit algılamalarını da bu yönde şekillendirmektedir. Kanada, Arktik Bölgesi'nde en muhalif aktör olarak ABD'yi; en tehlikeli aktör olarak ise yukarıda bahsedilen politikalarından dolayı yeni (eski) düşman olarak ifade ettiği RF'yi görmektedir.⁷⁷ Kuzey Batı Geçidi'nin diğer devletler tarafından uluslararası sular olarak görülmesinden rahatsız olan Kanada durumu kendi egemenliğine aykırı olarak görmekte ve en büyük ihtilafı ABD ile yaşamaktadır.⁷⁸ Kuzey Batı Geçidi'nde Kanada'nın haklarını tanımamakla birlikte ABD'nin sivil ve askeri gemileri 1969 yılından beri Kuzey Batı Geçidi'ni Kanada'nın izni olmaksızın kullanmaktadır. Son olarak Arktik Konseyi delegelerine yaptığı konuşmada dönemin ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, "Kanada'nın Kuzeybatı Geçidi ile alakalı iddialarını 'gayrı meşru' bulduğunu" açıklamıştır.⁷⁹

⁷⁶ "Canada and the Circumpolar Arctic", (Çevrimiçi) https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/arctic-arctique/index.aspx?lang=eng, 9 Ekim 2019.

⁷⁷ Petrovic, A.g.e., s. 60.

⁷⁸ A.g.e.

⁷⁹ Leyland Cecco, "Mike Pompeo Rejects Canada's Claims to Northwest Passage as 'Illegitimate'", **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/us-news/2019/may/07/mike-pompeo-canada-northwest-passage-illegitimate>, 7 Mayıs 2019.

6.5. Danimarka'nın Arktik Politikası

Danimarka'nın Arktik Bölgesi'nde hak iddia etmesi Grönland Adası sayesinde. Mayıs 2008'de Danimarka Parlamentosu, Grönland ve Faroe Adaları, Danimarka Krallığı'nın "Danimarka'nın 2011-2020 Arktik Stratejisi" belgesini kabul etmişlerdir. Belgede kısaca Arktik Bölgesi'nde ortak ve eşit bir şekilde Kuzey Kutbunda sürdürülebilir büyüme ve gelişmeyi sağlayacaklarından bahsetmişlerdir.⁸⁰ Bunun dışındaki diğer bir belge de 2010-2014 Savunma Planı'dır. Söz konusu Belge'de Danimarka'nın Arktik üzerindeki çıkarlarının büyük olduğu ve Danimarka Silahlı Kuvvetleri'nin buradaki hakların korunması için görev yaptığı vurgulanmıştır.⁸¹

Danimarka dışında, Grönland'ta ABD askeri varlığı II. Dünya Savaşı'ndan bu yana devam etmektedir. Bölgede Amerikan Hava Kuvvetlerine ait Thule Hava Üssü bulunmakta ve bu üs ABD'ye balistik füze erken uyarı sistemleri ve uzay gözetleme ağı sağlamaktadır. Ayrıca Kuzey Amerika Havacılık Savunma Komutanlığı (NORAD)'na da alan kontrolü sağlayan üs Kuzey Kutbu'nun oldukça stratejik bir bölgesinde bulunmaktadır.⁸²

6.6. Finlandiya, İsveç ve İzlanda'nın Arktik Politikası

Arktik Beşlisi'nin aksine Arktik ile doğrudan bağlantıları bulunmayan fakat Arktik Bölgesi'ndeki varlıkları coğrafi ve tarihsel sebeplere dayanan üç aktör, özelde kendi Arktik politikalarını oluşturmuş olsalar da genellikle politikalarını uluslararası sistemdeki diğer aktörlerle işbirliği kurarak yürütmektedirler.

Örneğin, Finlandiya Arktik politikasını iki veya çok taraflı işbirliği vurgusu ile yürütmekte ve RF ile ortak hareket etmektedir. RF'nin de Finlandiya'ya yönelik ilgisi hem Finlandiya'nın NATO üyesi olmaması hem de bölgede kendine yakın devletler ile işbirliği sağlama amacına yöneliktir.⁸³

⁸⁰ "Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic: 2011-2020", (Çevrimiçi) <http://library.arcticportal.org/1890/1/DENMARK.pdf>, 13 Kasım 2019.

⁸¹ "Danish Defence Agreement: 2010-2014", (Çevrimiçi) <https://fmn.dk/nyheder/Documents/danish-defence-agreement-2010-2014-english.pdf>, 24 Haziran 2009.

⁸² Regina König, "Grönland'da Amerikan Üssü", **DeutscheWelle**, (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/tr/gr%C3%B6nlandda-amerikan-%C3%BCss%C3%BC/a-2526198>, 6 Ağustos 2004.

⁸³ Petrovic, **A.g.e.**, s. 58.

RF'nin yanı sıra Çin ile de ortak projeler gerçekleştirmeye başlayan Finlandiya, Mart 2018'de Çinli yatırımcılar ile Estonya'nın Tallinn kenti ile Helsinki arasında bağlantı sağlayan tünel ve demiryolu bağlantısıyla Arktik koridoruna doğrudan ulaşmayı sağlayan bir proje gerçekleştireceklerini duyurmuştur.⁸⁴ 2024'te tamamlanması planlanan bu proje ile Finlandiya, Asya ve Avrupa arasındaki ticarete önemli bir konuma gelmeyi planlamaktadır. Çin açısından ise plan, Arktik rotalarını kullanmak için cazip bir ulaşım ağı oluşturarak, Arktik nakliye rotalarını kullanmada avantaj sağlamaktadır. Çin'in 2018 yılının Ocak ayında yayımladığı politika belgesinde bu rotaların gelişiminin, "Kutup İpek Yolu" inşa etme amacına yönelik önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır.⁸⁵

İsveç'in Arktik Politikası'na baktığımızda, ilginin daha çok çevre konuları üzerinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu kapsamda İsveç'in 2011'de kabul ettiği "Kuzey Kutup Bölgesi Stratejisi" başlıklı belgenin de daha çok çevre konularına odaklandığı ve güvenlik meselelerinden oldukça uzak olduğu söylenebilir.⁸⁶ Diğer taraftan İsveç'in NATO ve AB üyesi devletlerle komşu olması, Arktik'e yönelik ilgi düzeyinin oldukça düşük kalmasının önemli bir sebebidir. 2011'de kabul edilen "İsveç'in Arktik Bölgesi'ne Yönelik Stratejisi" başlıklı belgede de yine çevre konuları daha ön planda olmak ile birlikte Arktik'te serbest ticaretin geliştirilmesi ve doğal kaynaklara ulaşılırken çevre konusunda duyarlı olunmasına dair gereklilikler sıralanmıştır.⁸⁷

İzlanda, Finlandiya ve İsveç'ten farklı olarak Arktik'e doğru bir geçiş yoluna sahiptir ve bu yeni politik oyunda yerini, kapasitesine göre bilinçli bir şekilde hareket ederek oluşturmaktadır. Geçmişte ise Soğuk Savaş Dönemi'nde ABD için jeostratejik açıdan önemli olan devlet, önemini yitirmiş ve ABD ordusu 2006'da bölgeden tamamen çekilmiştir. RF'nin bölgedeki politikalarından güvensizlik duyan İzlanda, Norveç ve

⁸⁴ Termo Virki, "Three Chinese Companies to Build Tallin-Helsinki Tunnel", **Reuters**, (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/us-finland-estonia-tunnel/three-chinese-companies-to-build-tallinn-helsinki-tunnel-idUSKCN1U70F3>, 12 Temmuz 2019.

⁸⁵ Jane Nakano, "China Launches the Polar Silk Road", **CSIS**, (Çevrimiçi) <https://www.csis.org/analysis/china-launches-polar-silk-road>, 2 Şubat 2018.

⁸⁶ Petrovic, **A.g.e.**, s. 58.

⁸⁷ **A.g.e.**

diğer NATO ülkelerinden askeri yardım ve garantiler istemiştir.⁸⁸ 2008 krizinden etkilenen İzlanda'nın mali sisteminin çöküşü, RF'den yardım almasına sebep olmuş ve RF, çıkarları doğrultusunda bölgeye etki etmeye başlamıştır.

Son dönemlerde ilgisini Arktik'e yönelten en önemli bölge dışı aktör olan Çin, İzlanda'da yatırımlarını arttırmıştır. İzlanda, Çin'i tam bir pazar ekonomisi olarak tanıyan ve Çin ile serbest ticaret anlaşması yapan ilk Avrupa devleti olarak ön plana çıkmıştır.⁸⁹

İzlediği politika sebebiyle bölgede küresel güçlerin etki edebileceği bir konumda olan İzlanda'nın Arktik politikası, savunma işbirliğine ve diplomatik müzakerelere dayanmaktadır. Bahsedilen güçlerin bölgedeki ekonomik nüfuz mücadelesi yoğunlaştığı takdirde ABD, RF ve Çin için stratejik bir konumda bulunan İzlanda'da sorunların baş göstermesi mümkündür.⁹⁰

6.7. Çin'in Arktik Politikası

Çin, Arktik Politikası'na dahil olmak isteyen en güçlü ve en önemli bölge dışı aktör olarak öne çıkmaktadır. Dünyanın en büyük tüketim malları ihracatçısı ve en büyük enerji ithalatçısı olması sebebiyle Arktik Bölgesi'ndeki gelişmelere büyük ilgi gösteren Çin, yeni küresel rekabet alanında yer edinmeye çalışmıştır. Bu özelliği itibarıyla bölge aktörleriyle yakın ilişkiler geliştirmeye çalışan Çin, küresel iklim değişikliği ile beraber ön plana çıkan Arktik'teki yeni ticaret yollarının kullanımıyla gerek mesafe gerekse de ulaşım süresinin kısılması anlamında en büyük faydayı elde edebilir.

Ticaret yolları ve potansiyel enerji kaynakları bakımından ön plana çıkan yeni rekabet alanında yerini alan Çin, öncelikle bölge devletlerinden RF ile ilişkilerini geliştirmiş; 2013 yılında da Arktik Konseyi'nde gözlemci üye statüsü kazanmıştır. Ayrıca Gazprom, Rosneft ve Statoil şirketleriyle birlikte %33'lük gelir payı ile Çin Ulusal

⁸⁸ A.g.e., s. 63.

⁸⁹ "China – Iceland FTA", **China FTA Network**, (Çevrimiçi) <http://fta.mofcom.gov.cn/topic/eniceland.shtml>, 13 Kasım 2019.

⁹⁰ "In Focus: Iceland and the Arctic", (Çevrimiçi) <https://www.icelandreview.com/politics/in-focus-iceland-and-the-arctic/>, 27 Eylül 2019.

Petrol Şirketi (CNPC), Barents Denizi'nde müşterek araştırma yapmıştır.⁹¹ Bunun yanında, 2017'de başlatılan %50.1 hisse ile Rus enerji şirketi Novatek; %20 hisse ile Çin Ulusal Petrol şirketi (CNPC); %9.9'u ise İpek Yolu Fonu'ndan sağlanan sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) projesi gerçekleştirilmiştir. LNG projesinin devamı olan LNG-2'de CNPC, 2019 yılında da Rus enerji şirketi Novatek ile anlaşarak %10'luk bir hisse satın almıştır.⁹²

Arktik'te Çin ve RF arasındaki işbirliği şimdilik sürerken arka planda Çin ve ABD arasındaki rekabet bu alanda da kendini göstermektedir. Nisan 2019'da Pentagon, Çin'in askeri gücüne ilişkin yıllık raporuna ilk kez Kuzey Kutbu ile ilgili de bir bölüm ekleyerek bölgede büyüyen Çin riskine vurgu yapmıştır.⁹³

6.8. Türkiye ve Diğer Devletlerin Arktik Politikası

Türkiye'nin Arktik politikası gerek tarihsel gerekse güncel anlamda arka planda kalmıştır. Türkiye 1920 Svalbard Antlaşması'nı imzalayan 46 devlet arasında bulunmamaktadır. 1982 BMDHS'ye, BM üyesi ve gözlemci devlet olup imza atmayan ve sözleşmeye taraf olarak katılmayan 15 devletten biri Türkiye'dir. Türkiye, Arktik politikasında geç kalan devletlerden biridir. Türkiye'nin Arktik Konseyi'ne gözlemci üye başvurusu AB ile birlikte askıda bekletilmektedir. Şu anda her iki aktör de ad hoc (geçici) gözlemci üye olarak Arktik Konseyi'nde yer almaktadır. Ayrıca yeni ticaret yollarının daha aktif olması, İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nın önemini yitirmesine sebep olabilir.⁹⁴

Diğer taraftan AB ve yükselen Asya devletleri yaşanan yeni gelişmeler ışığında Arktik Bölgesi'ne olan ilgisini arttırmıştır. Özellikle Güney Kore, dünyanın en önemli

⁹¹ Staalesen, Atle: "China to Drill in Barents Sea", **Barents Observer**, (Çevrimiçi) <https://barentsobserver.com/en/energy/2013/03/china-drill-barents-sea-25-03>, 25 Mart 2013.

⁹² Zheng Xin, "CNPC signs agreements with Russian Counterpart", **China Daily**, (Çevrimiçi) <http://www.chinadaily.com.cn/a/201904/28/WS5cc56bf8a3104842260b8e75.html>, 28 Nisan 2019.

⁹³ "Somini Sengupta, Steven Lee Myers, "Latest Arena for China's Growing Global Ambitions: The Arctic", **The New York Times**, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/2019/05/24/climate/china-arctic.html>, 24 Mayıs 2019.

⁹⁴ "History of the Arctic Council", **Arctic Council**, (Çevrimiçi) <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council>, 6 Haziran 2018.

buzkıran ve ona uygun gemi üreten Arktik dışı aktörü konumundadır. Almanya, Hollanda, Polonya, Birleşik Krallık 1998, Fransa 2000, İspanya 2006, Hindistan, İtalya, Japonya, Güney Kore, Singapur 2013, İsviçre 2017 yıllarında Arktik Konseyi'ne gözlemci üye olmuştur.⁹⁵

Sonuç

Buzullarla kaplı ve hukuki statüsü belirsiz Arktik Bölgesi'ne yönelik mücadele ilk olarak 20. yüzyılın başlarında başlamıştır. Arktik devletlerinin kendi aralarında yaptığı anlaşmalarla sağlanan bölge düzeni, ikili anlaşmalar vasıtasıyla da güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Soğuk Savaş Dönemi boyunca politik ve askeri açıdan önemli olan bölgeye yönelik ilginin artmasındaki asıl sebep ise küresel ısınma olmuştur. 2000'li yılların başında yapılan araştırmalarla bölgedeki potansiyel hidrokarbon kaynakların varlığı ortaya konulmuş ve bölgedeki rezervlerin dünya genelindeki kullanılmayan rezervlerin %25'i olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde buzullardaki erimenin devam etmesi ile ileride oluşacak rotalar hesaba katıldığında önümüzdeki dönemde toplamda 5 farklı ticaret yolunun belli dönemlerde aktif olarak kullanılması beklenmektedir. Bu analizler dikkate alındığında gerek hidrokarbon enerji kaynaklarına ulaşım ve kaynakların kullanımı gerekse de yeni deniz ticaret yollarının varlığı bölgeye yönelik ilginin artmasına sebep olacaktır.

Tüm özellikleri hesaba katıldığında uluslararası sistemde yeni rekabet alanı olarak karşımıza çıkan Arktik Bölgesi'ne yönelik sadece bölge devletleri değil, bölge-dışı devletler de politika geliştirmektedirler. Arktik'e kıyıdaş beş devlet arasında bölgede en yoğun faaliyetleri RF yürütürken; ABD, özellikle Çin'in Arktik'te yeni aktör olarak ön plana çıkmasından rahatsız olarak bölgeye yönelik politikalarını yoğunlaştırmıştır. Bahsettiğimiz gibi içinde yeni enerji kaynaklarının bulunduğu, yeni ticaret yollarının oluştuğu ve yeni aktörlerin dâhil olduğu Arktik Bölgesi'nde yeni ihtilaflarla birlikte yeni güvenlik sorunları da ortaya çıkmıştır.

Sonuç itibarıyla klasik teorilere göre “ulaşılabilir” olarak kabul edilen Arktik Bölgesi, küresel ısınma sebebiyle “ulaşılabilir” olmuştur. Güncel konjunktürde uluslararası

⁹⁵ A.g.e.

sistemde ulaşılabilen Arktik Bölgesi'ne yönelik rekabet kaçınılmaz hale gelmiş, bu da yeni bir jeostratejik model ve jeopolitik söylem gereksinimi doğurmuştur. “Yeni Büyük Oyun”, “Büyük Kutup Oyunu”, “Yeni Soğuk Savaş” ve “Büyük Arktik Satranç Tahtası” gibi isimlerle anılmaya başlayan bölge, yakın gelecekte uluslararası sistemdeki radikal değişimlerin odağında olacaktır.

Kaynakça

“Arctic Sea Ice News & Analysis”, **National Snow & Ice Data Center – NSIDC**, (Çevrimiçi) <http://nsidc.org/arcticseaicenews/>, 29 Ekim 2019.

“Arctic Shipping 2030: From Russia with Oil, Stormy Passage, or Arctic Great Game?”, **ECON Report**, Oslo, Norway, (Çevrimiçi) http://www.econ.no/stream_file.asp?iEntityId=3244, 7 Kasım 2007.

“Arktik Kelimesi”, **Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri** (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=at%C4%B1k>, 12 Kasım 2019.

“Beaufort Sea Dispute”, **ArcticEcon Mining, Energy, Territorial Disputes, Climate, and more.**, (Çevrimiçi) <https://arcticecon.wordpress.com/2011/01/10/beaufort-sea-dispute/>, 10 Ocak 2011.

Brueck, Hilary: “The Arctic Is Open for Business: The Trump Administration Will Allow Drilling In Federal Waters Off The Coast of Alaska” **Business Insider**, (Çevrimiçi) <https://www.businessinsider.com/trump-administration-opens-alaska-waters-for-drilling-2018-10>, 25 Ekim 2018.

“Buzların eridiği Grönland'daki gizli Amerikan üssünden toksik felaket yayılacak”, **Sputnik**, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknews.com/cevre/201712251031548437-buzlar-eridi-gronland-gizli-amerikan-ussu-toksit-felaket-yayacak/>, 25 Aralık 2017.

Byers, Michael: **Who Owns the Arctic?: Understanding Sovereignty Disputes in the North**, Douglas & McIntyre, 1st Edition, Canada, 2009.

“Canada and the Circumpolar Arctic”, (Çevrimiçi) https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/arctic-arctique/index.aspx?lang=eng, 9 Ekim 2019.

Cecco, Leyland: “Mike Pompeo Rejects Canada’s Claims to Northwest Passage as ‘Illegitimate’” , **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/us-news/2019/may/07/mike-pompeo-canada-northwest-passage-illegitimate>, 7 Mayıs 2019.

“China – Iceland FTA”, **China FTA Network**, (Çevrimiçi) <http://fta.mofcom.gov.cn/topic/eniceland.shtml>, 13 Kasım 2019.

“Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle” **U.S. Geological Survey – USGS**, (Çevrimiçi) <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>, 2008.

Conley, Heather A., Melino, Matthew: “The Implications of U.S. Policy Stagnation Toward the Arctic Region”, **CSIS**, (Çevrimiçi) <https://www.csis.org/analysis/implications-us-policy-stagnation-toward-arctic-region>, 03 Mayıs 2019.

“Danish Defence Agreement: 2010-2014”, (Çevrimiçi) <https://fmn.dk/nyheder/Documents/danish-defence-agreement-2010-2014-english.pdf>, 24 Haziran 2009.

Dennis, Brady: “This Is Obama’s Plan to Prevent Another BP- like Disaster”, **The Washington Post**, (Çevrimiçi) <https://www.washingtonpost.com/news/energy-environment/wp/2016/04/14/obama-administration-issues-regulations-to-prevent-another-bp-like-disaster/>, 14 Nisan 2016.

DiChristopher, Tom: “Trump Wants America To Be ‘Energy Dominant.’ Here’s What That Means”, **CNBC**, (Çevrimiçi) <https://www.cnbc.com/2017/06/28/trump-america-energy-dominant-policy.html>, 1 Temmuz 2017.

Dostri, Omer: “Back to the Czarist Era: Russia’s Aspirations, Buildup, and Military Activity in the Arctic Region”, **Strategic Assessment**, Volume 20, No. 2, July, 2017, ss.113-124.

E. Tüma. Gürdeniz, Cem: “Kuzey Buz Denizi (Arktik): Yeni Çekim ve Kriz Alanı”, **Anka Enstitüsü**, (Çevrimiçi) <http://ankaenstitusu.com/kuzey-buz-denizi-arktik-yeni-cekim-ve-kriz-alani/> 06 Aralık 2016.

“Energy Strategy of Russia: For the Period up to 2030”, (Çevrimiçi) [http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_\(Eng\).pdf](http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(Eng).pdf), 13 Kasım 2009.

Filijovic, Marko: “Militarizacija Arktika – Buducnost Koja je vec Pocela”, **Vojno Delo**, Belgrad, Güz, 2011, ss. 9-24.

Gosden, Emily: “Shell to Sign Russian Arctic Deal with Gazprom Neft, Kremlin Reveals”, **The Telegraph**, (Çevrimiçi) <https://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/energy/oilandgas/9972768/Shell-to-sign-Russian-Arctic-deal-with-Gazprom-Neft-Kremlin-reveals.html>, 4 Nisan 2013.

Guerrisky, Aaron Larue: “Eielson Airmen Prepare the F-35 for Arctic Operations”, **Eielson Air Force Base**, (Çevrimiçi) <https://www.eielson.af.mil/News/Article-Display/Article/1829500/eielson-airmen-prepare-the-f-35-for-arctic-operations/>, 29 Nisan 2019.

Guschin, Arthur: “China, Iceland and the Arctic”, **The Diplomat**, (Çevrimiçi) <https://thediplomat.com/2015/05/china-iceland-and-the-arctic/>, 20.05.2015.

Guy, Emmanuel, Frédéric Lasserre: “Commercial Shipping in the Arctic: New Perspectives, Challenges and Regulations”, **Polar Record**, janv. doi:10.1017/S0032247415001011, ss.1-21.

Heinien, Lassi v.d.: “Russian Strategies In The Arctic: Avoiding A New Cold War”, **Valdai Discussion Club**, (Çevrimiçi) http://valdaiclub.com/a/reports/russian_strategies_in_the_arctic_avoiding_a_new_cold_war/ 22 Ekim 2014.

“History of the Arctic Council”, **Arctic Council**, (Çevrimiçi) <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council>, 6 Haziran 2018.

Hodgkins, Richard: “What climate change in the Arctic means for the rest of us”, **The Conversation**, (Çevrimiçi) <https://theconversation.com/arctic-breakdown-what-climate-change-in-the-far-north-means-for-the-rest-of-us-123309>, 26 Eylül 2019.

Howard, Roger: **The Arctic Gold Rush: The New Race for Tomorrow's Natural Resources**, 1st Edition, Continuum, Chicago, 2009.

“In Focus: Iceland and the Arctic”, (Çevrimiçi) <https://www.icelandreview.com/politics/in-focus-iceland-and-the-arctic/>, 27 Eylül 2019.

İsmayıl, Elnur: “Kuzey Kutup Bölgesi’nde Jeopolitik Rekabet ve Güçler Dengesi”, **Bilgesam**, (Çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/incele/4664/-kuzey-kutup-bolgesi-nde-jeopolitik-rekabet-ve-gucler-dengesi/#.Xb9bL5ozZPY>, 07 Ağustos 2017.

Jørgensen-Dahl, Arnfinn: “Arctic Oil And Gas”, **ARCTIS**, (Çevrimiçi) <http://www.arctis-search.com/Arctic+Oil+and+Gas>, 2010.

Khafizullina, Elvira: **Russia’s Arctic Region Policy Through Geopolitical Perspective**, Bursa Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa.

“Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic: 2011-2020”, (Çevrimiçi) <http://library.arcticportal.org/1890/1/DENMARK.pdf>, 13 Kasım 2019.

Kobzeva, Oksana: “Russia's Gazprom Neft Sees Bazhenov Shale Oil Commercial Output in 2025”, **Reuters**, (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/russia-gazpromneft-shale/russias-gazprom-neft-sees-bazhenov-shale-oil-commercial-output-in-2025-idUSL8N1QI7OA>, 1 Mart 2018.

Köni, Hasan; Özdal Barış: “İklim Değişikliği Göç ve Politika”, **TESAM**, Bursa, 1. Baskı, 2017, 1-18.

König, Regina: “Grönland’da Amerikan Üssü”, **DeutscheWelle**, (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/tr/gr%C3%B6nlandda-amerikan-%C3%BCss%C3%BC/a-2526198>, 6 Ağustos 2004.

Larsen, Morten Soendergaard, Gramer, Robbie: “Trump Puts Down New Roots in Greenland: Will the new U.S. Diplomatic Outpost in the Arctic Get a Warm

Welcome?”, **Foreign Policy**, (Çevrimiçi)
<https://foreignpolicy.com/2019/11/08/trump-puts-down-new-roots-greenland-arctic-denmark/>, 8 Kasım 2019.

Lotha, Gloria: “Prudhoe Bay”, **Encyclopedia Britannica**, (Çevrimiçi)
<https://www.britannica.com/place/Prudhoe-Bay#accordion-article-history>, 23 Aralık 2010.

Macalister, Terry: “Greenland Halts New Oil Drilling Licences”, **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/27/greenland-halts-oil-drilling-licences>, 27 Mart 2013.

“Maersk’in konteyner gemisi Kuzey Buz Denizi’ni geçti”, **Marine Deal News**, (Çevrimiçi) <https://www.marinedealnews.com/maerskin-konteyner-gemisi-kuzey-buz-denizini-gecti/>, 31 Ekim 2018.

Nakano, Jane: “China Launches the Polar Silk Road”, **CSIS**, (Çevrimiçi)
<https://www.csis.org/analysis/china-launches-polar-silk-road>, 2 Şubat 2018.

“Norway”, **The Arctic Institute**, (Çevrimiçi)
<https://www.thearcticinstitute.org/countries/norway/>, 2019.

Østerud, Øyvind, Hønneland, Geir: “Geopolitics and International Governance in the Arctic”, **Arctic Review on Law and Politics**, Volume 5, 2014, ss. 156–176.

Petrovic, Janko: “Geopolitics of Arctic Region”, **Belgrad Üniversitesi Politik Bilimler Fakültesi**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sırbistan, 2013.

Pezard, Stephanie, v.d.: “Maintaining Arctic Cooperation with Russia”, **RAND Corporation**, (Çevrimiçi)
https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1700/RR1731/RAND_RR1731.pdf, 2017.

Pritchins, Stanislav: “Russia’s Untapped Arctic Potential”, **Chatham House**, (Çevrimiçi) <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/russia-s-untapped-arctic-potential#>, 29 Ocak 2018.

Rasmussen, Carol: “With Thick Ice Gone, Arctic Sea Ice Changes More Slowly”, **NASA Jet Propulsion Laboratory California Institute of Technology**, (Çevrimiçi) <https://www.jpl.nasa.gov/news/news.php?feature=7258>, 11 Ekim 2018.

Reçber, Kamuran: **Uluslararası Hukuk**, Dora Yayınları, 3. Baskı, Bursa, 2018.

“Rosneft ve BP’den Sibiry’a da Ortak Enerji Projesi”, **TimeTürk** (Çevrimiçi) <https://www.timeturk.com/rosneft-ve-bp-den-sibiry-a-da-ortak-enerji-projesi/haber-809699>, 21 Aralık 2017.

Rozhnov, Konstantin: “Norway and Russia 'open up for business' in the Barents sea”, **BBC**, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/business-11299024>, 15 Eylül 2010.

“Russia Launches Floating Nuclear Power Plant Akademik Lomonosov”, **Aljazeera**, (Çevrimiçi) <https://www.aljazeera.com/news/2019/08/russia-launches-floating-nuclear-power-plant-akademik-lomonosov-190822145809353.html>, 23 Ağustos 2019.

“Russia’s Arctic Papers: The Evolution of Strategic Thinking on the High North”, **NATO**, (Çevrimiçi) <http://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=567#>, 19 Kasım 2018.

“Russia”, **The Arctic Institute**, (Çevrimiçi) <https://www.thearcticinstitute.org/countries/russia/?cn-reloaded=1>, 2019.

“Rusya ve Çin’den Batıya Karşı Ortak Hamle”, **Akşam**, (Çevrimiçi) <https://www.aksam.com.tr/dunya/rusya-ve-cinden-batiya-karsi-ortak-hamle/haber-979701>, 11 Haziran 2019.

Sağlam, Mühdan: “Oslo’nun Arktik politikası ne kadar barışçıl?”, **Mülkiye Haber**, (Çevrimiçi) <http://mulkiyehaber.net/oslonun-arktik-politikasi-ne-kadar-bariscil/>, 30 Ağustos 2017.

“Sengupta, Somini, Myers Steven Lee: “Latest Arena for China’s Growing Global Ambitions: The Arctic”, **The New York Times**, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/2019/05/24/climate/china-arctic.html>, 24 Mayıs 2019.

Shea, Neil: “Yeni Soğuk Savaş”, **National Geographic Türkiye**, (Çevrimiçi) http://www.nationalgeographic.com.tr/makale/eylul_2019/yeni-soguk-savas/4028, 10 Eylül 2019.

“Snow, Water, Ice And Permafrost: Summary for Policy-makers”, **Arctic Monitoring & Assessment Programme – AMAP**, (Çevrimiçi) <https://www.amap.no/documents/doc/snow-water-ice-and-permafrost.-summary-for-policy-makers/1532>, 25 Nisan 2017.

Staalesen, Atle: “China to Drill in Barents Sea”, **Barents Observer**, (Çevrimiçi) <https://barentsobserver.com/en/energy/2013/03/china-drill-barents-sea-25-03>, 25 Mart 2013.

Strong, Walter: “Mackenzie Valley Pipeline Project Officially One For The History Books”, **CBC**, (Çevrimiçi) <https://www.cbc.ca/news/canada/north/mackenzie-valley-gas-project-no-more-1.4465997>, 29 Aralık 2017.

58

“Treaty between Norway, The United States of America, Denmark, France, Italy, Japan, the Netherlands, Great Britain and Ireland and the British overseas Dominions and Sweden concerning Spitsbergen signed in Paris 9th February 1920”, **The Svalbard Treaty (1920)**, (Çevrimiçi) http://library.arcticportal.org/1909/1/The_Svalbard_Treaty_9ssFy.pdf, 9 Şubat 1920.

Virki, Termo: “Three Chinese Companies to Build Tallin-Helsinki Tunnel”, **Reuters**, (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/us-finland-estonia-tunnel/three-chinese-companies-to-build-tallinn-helsinki-tunnel-idUSKCN1U70F3>, 12 Temmuz 2019.

“What is the Liberty Project?” **Liberty Project**, (Çevrimiçi) <http://libertyenergyproject.com/>, 12 Kasım 2019.

“Wheat Exports Big in Churchill”, **Winnipeg Free Press**, (Çevrimiçi) <https://www.winnipegfreepress.com/business/wheat-exports-big-in-churchill-67497947.html>, 30 Ekim 2009.

Xin, Zheng: “CNPC signs agreements with Russian Counterpart”, **China Daily**, (Çevrimiçi)

<http://www.chinadaily.com.cn/a/201904/28/WS5cc56bf8a3104842260b8e75.html>,

28 Nisan 2019.

Yılmaz, Nihat, Çiftçi, Ali, “Arktika Bölgesi’nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırmalı Değerlendirmesi”, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 31, Güz, 1-16.